

1

וַיְגַלַּח וַיַּחֲלַף שְׂמֹלְתָיו וַיָּבֵא אֶל-פְּרַעְיָה:
שני 10 וַיֹּאמֶר פְּרַעְיָה אֶל-יוֹסֵף חֲלוֹם
חֲלֹמְתִי וּפְתָר אֵין אִתּוֹ וְאֲנִי שֹׁמֵעַתִּי
עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפָתַר אִתּוֹ:
7 ← 11 וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת-פְּרַעְיָה לֵאמֹר בְּלַעְדֵי

וספר ושני בסותה ועל קות
פרעה: 10 ואמר פרעה ליוסף
חלמא חלמית ופשר לית לה
ואנא שמעית עלך למימר דאת
שמע חלמא למפשר יתה:
11 ואתיב יוסף ית פרעה למימר

לקט בדיר

רש"י

הסוכר (אונק), שהוא עשוי כעין גומא^(א), וכן כל צור
שצמקרא לשון גומא (הוא), ואף אם אין צו מים
קרוי צור, פוש"י בלע"ז: זיגלח. מפני כבוד
המלכות^(ב) (ג"ה): (טו) תשמע חלום לפתור אתו.
חאזין ותבין חלום לפתור אותו^(ג): תשמע. לשון
הצנע והאזנה כמו (מ"ג כ"ג) שומע יוסף, אשר לא
השמע לשונו (דברים כ"ח מ"ט), אנטוידר"ח בלע"ז:
(עז) בלעדי. אין החכמה משלי^(ד) אלא חלבים

למעלה כשומר יוסף ושמו אותי צבור לא פירש רצוני
ללום, שאפשר שה"י קודם צית הסוכר היה צבור, או
אפשר שאמר כן דרך גומא להגדיל זערו וקרא לצית הסוכר
צור הגם שאינו צור, אבל כאן שהכמוצ מספר שילא מן הצור
והוא היה צבית הסוכר ולא צבור, ואין לומר שאמר שילאו
השרים ששמו אותו צבור, כי הכתוב אמר מן "הצור" בה"א
הידועה המוכר וצור מאן דכר שניה, לזה אמר שהכתוב
קרא לצית הסוכר צור, לפי שדרך צבית הסוכר צעומק
האלמה כדי שיהיו נשמרים צמוכו האסורים שאי אפשר
לפרוץ גדרו (ג"א): (כב) ולא מפני שכן דרך הנעשה חפשי לגלח, שהוא עדיין לא ידע שהוא חפשי, גם אין מן המוסר
כשהמלך ממתין צואו והוא ילך לגלח, אלא ודאי משום כבודו (ג"א): (כג) ר"ל אין הפי' שאתה הולך לשמוע חלומות בני
אדם כדי לפתור אותם, אלא כשמספרים לך חלום אתה מבין עליו עד כדי כך שאתה יכול לפתורו, ואח"כ מפרש שאין זו
שמיעת חזון אלא קבלת החזון והבנה: (כד) לעיל באברהם (י"ד כ"ד) שנאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים פירושו בלתי

אור החיים

לא ימנע מחלוקה או יפתור חלומו של פרעה או
יתחייב על אשר רימה בני אדם שהוא פותר ואין
צפיו ככונה, והוא אומר ואני שמעתי עליך לאמר
פירוש שאתה אומר תשמע חלום לפתור אותו, כמו
שכן היה אחר האמת שאמר לשר המשקים ושר
האופים (מ"ז) ספרו נא לי וגו', ומן הסתם שר
המשקים הודיע הדברים כמות שהם לפרעה או
פרעה בחן כי לא יגידו שריו חלומות לנער עברי
עבד אם לא ששאל הוא להגידו, ומעתה יתחייב
לפתור חלומו של פרעה ללדק דבריו:
11. ויען יוסף לאמר וגו'. פי' השיבו למה
שטען צחיצח לאמר כי הוא אומר

לחטא זה שמנע הכדועה עד עתה לזה אמר לשון
רבים חטאי:
10. ופותר אין אותו. פירוש שהיו לו פותרים
אלא שלא היה זודק החלום על פי
הפותרים, והוא אומר ופותר אין אותו, והכוונה
בזה שיפתור פתרון שילמדק עם החלום:
ואני שמעתי וגו'. לל"ד אומר לאמר. עוד אומר
תשמע פשיעא שלא יפתור קודם שישמע^(א)
וכיח לו לומר שמעתי עליך פותר חלום. חכן
הכוונה היא שנחכסם פרעה לחייב יוסף לפתור
החלום מבלי תת אמתלאות, וזה צעננה לומר כי
הוא יוסף פיו העידו כי הוא פותר חלומות, ומעתה

אור בדיר

כ) לפי יוסף הדיבור היל"ל ואין פותר אותו. ועיין בפרשת וישב מ' ח' מה שהערותי בזה. כא) וכן אם נאמר שפי' תשמע מלשון
הבנה, ומנו שפירש רש"י ז"ל, גם כן קשה קושי"י זו עלמנה, פשיעא שלא יפתור קודם שיבין, ולפי החירוק יהיה פירוש תשמע שאתה
רוצה לשמוע, ואתה דורש מאנשים חלומותם. (כב) מיצח לאמר ק"ל.

בר מן חקמתי
יתתב ית שלמא
פרעה (עם) פ'
אנא קאם על פ'
מן נהרא סלק
פמימן בשור וש'
באחיה: יט ויהו
אחרניו סלקון
ובישן למחוי ל'
לא חותי כות

יענה (אונק), יכ
(יע) דלות. כח
ככה דל"י דאמנו

החכמה לעמנו, וזה
ביאור הוסף רש"י
אלא הענין שהאלהי
ויהיה דיבורי וענייה
רק על חקרן ממון
בפת"ח ולא ציר"י
אלא בשר מנינו רקו
וחסר בשור מתוכו,

לשמוע חלום לפ'
ומה שאמר הו'
לחלומות על יד צו
לשר המשקים ו'
פתרונים פי' לא
אולי ימלא פתרון
הוא מפשר חלומ
יענה וגו'. והולרן
לו שלא יקפיד או

(כג) ולא די לומר יע
לשלוט ולא לרע, וממו
אלא קדם ואז

מצא החיות בתנאי אחרים

אלהים יענה את שלום פרעה: וידבר
 פרעה אליוסף בחלמי הנני עמד על-
 שפת היאר: והנה מן היאר עלת
 שבע פרות בריאות בשר ויפת תאר
 ותרעינה באחו: והנה שבע פרות
 אחרות עלות אחריהן דלות ורעות
 תאר מאד ורקות בשר לא יראתי
 כהנה בכל ארץ מצרים לרע:

בר מן חכמתי אלהן מן קדם יי
 ותחב ית שלמא דפרעה: ומליל
 פרעה (עם) יוסף בחלמי הא
 אנא קאם על כין נהרא: והא
 מן נהרא סלקן שבע תורתא
 פטימן בשר ושפירן למחיו ורעין
 באחווה: והא שבע תורתא
 אחרתן סלקן בתריוון חסיכון
 ובישון למחיו לחרא וחסימן בשר
 לא חזתי כותהון בכר ארעא

לקט בדיר

רשי

וענה (אונק), יתן ענייה צפוייה) לשלום פרעה:
 (יט) דלות. כחושות, כמו (ש"ב י"ג ד') מדוע אחת
 ככה דלתי) דאמנן: ורקות בשר. כל לשון רקותי)

וזלגד ורק, ומקושר הוא אל מה של אחריו, כלומר בלגד ורק
 אשר אכלו אהם ממך, אכל כאן אי אפשר לומר כן שיהיה
 פירושו בלגד ורק אלהים יענה, שמהענין נראה שלא סלק
 את עצמו מלפתור, אלא דיבר דרך עניויות ולא ראה לייחד
 החכמה לעצמו, ובהכרח אי"כ שזו תיבה מורכב מנ' תיבות על עדי פי' לא אני לא ממני והוא מאמר צפני עצמו, ולתוספת
 ביאור הוסף רש"י תיבת אלא, וכן הוא בתרגום אונקלוס, וכן פירש הרשב"ע ז"ל (רא"ם): כה) אין זה פירוש המלות,
 אלא הענין שהאלהים לא ידבר אל פרעה ולא אל יוסף ואעפ"כ הוא יהיה זה העונה את שלום פרעה, באופן שיחכים אותי
 ויהיה דיבורי וענייתי לשלום פרעה, ויכול להאמר על זה שהאלהים ענה את שלום פרעה (רא"ם): כו) מביא ראה שלא
 רק על חסרון ממון יאמר דל, אלא גם על חסרון הבשר ועל חסרון מראה הבשר (במ"ח): כז) פי' אם הרי"ש נקוד
 בפת"ח ולא בליר"י אין פירושו בית קיבול שנתרוקן, אלא תיבה אחרת היא שפירושה כחוש וחסר, ואמר חסרי בשר, שרק
 אכל בשר מנינו רקות בפת"ח, כמו רקפת (שיר ד' ג') נקרא כן שאין שם רק עור ועצם וחסר הבשר, וכן ריקין שנמוך הוא
 וחסר בשרו מתוכו, וכן תרגמו אונק' והש"ח כתב לאמר שאך ורק מיעוט הוא וכן רקות מיעוט הוא, ונראה לעין כל שאין

אור החיים

לשמוע הלום לפתור, בלעדי לא היו כן הדברים,
 ומה שאמר הוא כי אלהים ימניא פתרוניס
 לחלומות על יד בני אדם כמו שמנינו שכן אמר יוסף
 לשר המשקים ושר האופים (שם) הלא לאלהים
 פתרוניס פי' לא יחסרו הפתרוניס ואמר ספרו לי
 חולי ימלא פתרון ולעולם אינו מיוחד עצמו לומר כי
 הוא מפשר חלומות, וכמו כן הוא אומר לו אלהים
 יענה וגו'. והולך לומר יענה שלום יי, נתכוון לומר
 לו שלא יקפיד אם יכיה פתרון החלום מגיד רעתו

אור בדיר
 כג) ולא די לומר יענה לפרעה. כד' ולא אמר יענה שלומי, או יענה לשלום. כה) פי' מנקט ושאל מאת אלקים שיענה
 לשלום ולא לרע, וממולא דבר יש להבין שאם יהיה רע לא ממני ילאו. כו) ולפי דרך זה אינו לשון בקשה, ואינו התנלות לפרעה,
 אלא קדם ואמר שאם יפתור אותו לשלום פרעה אל יחשוב שממני ילאו הדברים, וזה מחמת ענוותנותו וזמור טעמו.

3

הַדָּבָר בְּעֵינַי פְּרַעָה וּבְעֵינַי כָּל־עַבְדֵיָהּ׃
 וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל־עַבְדָּיו הִנְמַצָּא
 כֹּזֵה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ׃
 וַיֹּאמֶר פְּרַעָה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרַי הוֹדִיעַ
 אֱלֹהִים אֹתְךָ אֶת־כְּלֵזֹאת אֵין־נִבּוֹן
 וְחָכָם כְּמוֹךָ׃ אֵתָה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי
 וְעַל־פִּיךָ יִשְׁקוּ כָּל־עַמֵּי רֶק הַכֶּסֶף

פרעה ובעיני כָּל עבדוהי:
 לה ואמר פרעה לְעַבְדֵיהוּ
 הַנְּשַׁבַח בְּרִין גְּבַר דִּי רוּחַ
 נְבוּאָה מִן קְדָם יי בהו: לט ואמר
 פרעה לְיוֹסֵף בְּתַר דְּאוֹדַע יי יתְּךָ
 ית כָּל דָּא לִית סְבָלְתָן וְחַבְבִּים
 כְּוֹתָךְ: מ אֵת תְּהִי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי
 וְעַל מִימְרָךְ יתְּנִן כָּל עַמֵּי לְחֹדֶר
 בְּרַסֵּי מְכֻבָּתָא הָרִין אִיהִי יִקְוִר

לקח בהיר

רש"י

לט) מביא התרגום (לראיה שאין פ"י הנמצא שאין במציאות או לא היה במציאות עד עתה חכם כזה, שא"כ היה לו לתרגום האישתכח או המשמכת, וממה שמרגש הנשכח פירושו מי יודע שאנחנו נשכח, וכלל חיפוש פשיטא שלא נשכח, אלא אפילו אחר החיפוש (רא"ם), וההכרח לזה הוא, שלא בא לפאר ולשבח את יוסף שא"כ היה לו לעשות זאת אחר פתרון החלום קודם שאמר יוסף ועתה ירא פרעה וכו' גם מה שאמר הכתוב וייטב הדבר בעיני פרעה וכו' היל"ל אחר פתרון החלום, אלא ודאי שייטב בעיניהם עצמו, והשיב לדברי יוסף שאמר שצריך לבקש חכם ונבון אמר שלא יועיל הנקשה והחיפוש, וכמו שפירש"י צדיצור הסמוך, אלא ששם אמר זאת ליוסף עצמו, וכאן אמר לעבדיו כמי שמתיעזר וכיון שראה שגם עבדיו מסכימין לדעתו אמר אותו ליוסף (ג"א): (מ) מלשון מוון, ועל משק ציחי מתרגמינן פרנסא, וזה נכלל כל הצורך לאו דוקא מוון, א"כ כוונת האונקלוס באומרו יתון כל הצורך לאו דוקא מוון ואינו מלשון נשק וכלי זיין, שאין עניינו לכאן, ובעבור שהוא יוסף לא יתן משלו הוסיף רש"י ואמר יהיו נעשים על ידך, ומביא ראיות שאפילו רק נעשה על ידו נקרא ישק (רא"ם): (מא) פ"י לא אמר שכסאי יהיה גדול מכסאך שאז יהיה נשמע שגם אמה מלך, אלא אמר אגדל פ"י אני אגדל ממך בעינין זה של הכסא שהוא כינוי למלוכה כמו שמפרש והולך (רא"ם), ומסר הצי"ח כמו ירחנו מים

הארץ: (לח) הנמצא כזה. (כתרגומו) הנשכח כדון^ל, אס נלך ונבקשו הנמצא כמוהו (צ"ה), הנמצא לשון חמיכה, וכן כל ה"א המשמשת בראש חיבה ונקודה בחטף פת"ח: (לט) אין נבון וחכם כמוך. לבקש איש נבון וחכם שאמרת לא נמצא כמוך: (מ) ישק. יתון^מ יתפרנס (אונק), כל לרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו (ע"י צ) וכן משק ביתי, וכמו (חב"ב צ"ג) נשקו בר גרנישוין בלע"ז: רק הכסא. שיכיו קורין לי מלך^{מא}: כסא. לשון של המלוכה*,

שני נוסחאות * שם המלוכה.

אור החיים

זה שיש בו רוח וגוי לא ממנו ולא מקצתו:
 לט. אין נבון וגוי. פ"י אין נבון וחכם שיכיה
 ראוי לעשות דבר זה כמוך שאתה יש
 כך רוח אלהים כמו שאמר למעלה שהוא יותר
 מנבון וחכם:

כלל כל הארץ:
 לח. הנמצא כזה וגוי. טעם שלא אמר הנמצא
 איש אשר וגוי כזה"ם, כי אז היה
 נשמע כי נמצא איש אשר בו רוח אלהים אלא שאינו
 בדומה^מ ולא כן נתכוון לומר אלא שלא נמצא מין

אור בהיר

מג) שאין לומר חיבת כזה, מקודם שאנו יודעים על מה אומרו. (מד) שפ"י חיבת כזה הוא כמוהו אינו נמצא, אבל מקצתו יש נמצא, וא"כ אם יאמר הכתוב רוח חלקים קודם חיבת כזה, יהיה פירושו שמתם רוח חלקים כזה אינו נמצא, אבל מקצת רוח חלקים יש נמצא, מה שאין כן כמו שאמר הנמצא כזה, פירושו ממש כיוסף אינו נמצא, אבל מקצת כיוסף יש נמצא, ואח"כ מפרש הכתוב בחיזה דבר אמרתי שמתם כיוסף אינו נמצא, זה רוח חלקים, אבל חכם ונבון כיוסף יש נמצא, משא"כ בפסוק הסמוך שאמר אין נבון וחכם כמוך, פירושו שיש נבון וחכם הרבה אלא שאינם כמוך. (מז) מה זה ראה מאחר שהודיעו ה' כל-ואת-שאין-נבון-וגוי.

על אחרים כבר הי' מלכים על עממן [עכ"ד]. וזו שאמר [שאמרו לו אחיו] המלוך, האם כבר מלכת על אבריק, שתראה למלך עלינו.

☆

לד) ויהי ד' את יוסף. מדקדקים [דהא אמרו חכ"ל (מגילה י:) שמיבת] ויהי הוי לשון צרה, ואין לך שמחה גדולה מזה שד' אמו. וי"ל דאמרו חכ"ל בצרכות (ה) שתורה לא ניקמת אלא ציפורין, ויפה אמר [ויהי], שקדמו וי' ויסורים עד שזכה להיות ד' אמו.

☆

או וי"ל. דמהר"ל מפראג כתב (לה) שעמו הוא דניקות יותר מאמו, ולכך כתיב בצברהם שני נעריו אמו וצבלעם כתיב שני נעריו עמו, ומנינו בדוד כתיב (שמואל א י"א י"ד) ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וד' עמו, ואמרו חכ"ל (סנהדרין י"ג) שהלכה כמותו. ולכך נטער יוסף שהוא זכה רק למדריגת אמו, ולא זכה למדריגת עמו.

☆

או וי"ל. דאיתא במדרש (ב"ר ו' פ"ו ב) שמיד שירד יוסף למצרים ירדה שכינה, וזו [כוונת] ויהי ד' את יוסף. ואמי

שפיר [לשון ויהי], שנטער על גלות השכינה למקום ערות הארץ על ידו.

☆

ויהי איש מצליח. ויל"ד מה שאמר ויהי לשון נער אצל איש מצליח. י"ל לדדיקים אס מצליחים בעיני עולם הזה הם תמיד צלגה אס אינן צכלל ומשלס לשונאיו אל פניו להאבדו (דברים ה' ז'), ולכך הי' וי לו. - ועוד יומר [הי' וי לו] מזה שהצליח בעודו צבית אדוניו המצרי, וכדי להצליח את יוסף הי' מוכרחין להשפיע למצרי עובד עבודה זרה. וזו הענין [של] שפחה [אדוניו המצרי] כי תירש גברתה (משלי ל' כ"ג) [על ידי יוסף].

☆

או [וי"ל]. כי בדרך הטבע הי' עבד ירוד ונכנע, והוצרכו לעשות ניסים שלא כדרך הטבע, עד שראה בעיניו שכל מה שלוקח צידו הוא מצליח. ואמרו חכ"ל (שבת י"ג:) צאיש שנעשה לו דדים להניק את בניו, [אמרו עליו] כמה גרוע אדם זה שנשחנו לו סדרי בראשית, שהוצרכו לעשות ניסים עבורו. (לה)

מקץ

7 לה) אחרי הודיע אלקים אותך את כל -> זאת אין נכון וחכם כמוך.

משא"כ עמו קשור עמו לעולם עיי"ש. - הערת ב"א מו"ה שמואל דוד ברודי הי"ו. (לו) ולזה אמר לשון צער, שהצטער יוסף על שנעשו לו ניסים שלא כדרך הטבע.

(לה) בספר דרך החיים להמהר"ל פרק ה' איתא להיפך דאתו הוא חיבור יותר. - אמנם עי' בהקדמה לספרו נתיבות עולם מה שתיקן ופירש דאתו היינו רק כשהוא אתו ולא לעולם

הרה"ק ר' שאול זכרון זצ"ל

י"ל דבישראל רק זה הוא חכם מי שמשפיל עצמו, ומשה רבינו שלא קם כמותו העידה התורה הקדושה (בהעלותך י"ג ג') שהי' עניו מכל אדם. ועל זה התפלא פרעה שיוסף שהי' חכם גדול השפיל עצמו ואמר בלעדי, שאין זכותו כלום רק אלקים יענה את שלום פרעה. ועל זה אמר אין נבון וחכם כמוך שידועו השם סמרייו והוא עניו ושפיל רוח ואומר בלעדי. L

☆

לו) הלא ידעתם כי נחש ינחש איש אשר כמוני. ונ"צ הכפילות נחש ינחש. - וגם מה זה שדייק איש אשר כמוני. - ותו יפלא האיך הוליא שקר מפיו [דבוודאי לא הי' מנחש ד]הלא אסור לצר ישראל לנחש.

י"ל דמבואר בסנהדרין (דף י"ו.) ורמב"ם (פרק ג' מהלכות סנהדרין ה"א,) שאין מעמידין בסנהדרין אלא איש שידוע דרכי המכשפין, כדי שידע לדון אותם. ולפי זה [י"ל] הכוונה, נחש אם איש עושה כישוף, ינחש [איש] אשר כמוני שידוע כל התורה, כדי לצר שהוא מכשף, כי בקי [אני] בדרכיהם.

ויגש

לו) והנה עיניכם הרואות וגו' כי פי המדבר אליכם. ונ"צ האיך שייך לשון ראי' על דיבור, וציהוד' מצינו להיפך שאחו לשון שמיעה, שאמר ידבר נא עבדיך דבר באזני אדוני.

י"ל (עפ"י) [בהקדמם לפרש] דכתיב צפרשת ויחי (בראשית מ"ח כ"ב) ואני

נחתי לך שכס אחד על אחיך. י"ל שרמו לו צוה שאחיו הם לדיקים, רק הוא לפי ערך קדושתו מלא לפקפק עליהם.

דבספר דבש לפי (מערכת ד' אות כ"ב) הציא בשם ספר שערי תורה (שער א' דף ע"ו [דף י"א]) שדיבור הוא בחינת מידת הגבורה מעסקי תורה שבכתב, ואמירה מידת מלכות מעסקי תורה שבעל פה [עכ"ד]. ואיתא בזוה"ח (מולדות) שיוסף הוא בחינת תורה שבכתב, וצוה"ק (מקץ) [איתא], שיוסף הוא בחינת זכר והשצטים בחינת נקיבה.

ובספר ישמח משה סוף פרשת אמור (ד"ה בילקוט אויב) ובהפטורה לפרשת דברים (עה"פ לולא בד"ה עוד) איתא, דתורה שבעל פה רחמים ולכך כל הלכה למשה מסיני בא להקל, ותורה אמרה ארבעים יכנו ואחו רבן וצרי חדא, וכן כתב [הישמח משה] צפרשת משפטים (עה"פ עין תחת עין) בשם האר"י זוק"ל, דתורה שבכתב הוא דין מפני הגבורה ותורה שבעל פה הוא רחמים, ולכך שורת הדין הי' עין ממש, רק תורה שבעל פה מקיל מנד הרחמים, על כן לא נכתב צפירוש כסף תחת עין [עכמ"ד]. ולזה רמו לו יעקב שאחה שכס אחד על אחיך, שאחיק בחינת תורה שבעל פה, ומיבת אחיך בגימטריא ל"ט, ואחה בחינת תורה שבכתב שהוא דין, אחד יומר על אחיך, ארבעים יכנו.

דלפי זה יומתק [למה אמר לשון ראי' על דיבור], דהא אמרו חז"ל (גיטין פ:) תורה שבכתב אי אתה רשאי לאמרן

בעל פה, לכך שבכתב דיבר תורה, וכל הע כ"ט"ו, לכך מאחר שפי ה בחינת ראי' בחינת תורה לאמרן בכתב, שישמע בעל חני צוה שאל בחורה שבעל

לו) וידגור לו שמצינו בחכמי בחכמי שום א ואמרו חז"ל מכולם. והנה רש"י (ד"ה ואי את הקטן. וזו שהגדול נהנה

לו) שמועך ואפי"ס צישרו אוחס, שהם צ ולא יכעסו. וז

(לו) ופרש"י ש העירות. - הרי

תפלה ופיוטים

ומשימין צלדו
החילן וישרש
מקירין העצים
סמיכה. - וזו
שנתנהג כמו
צילדות הצנים,

תקצו) ישמח

אמר מתנת שה
אם אדם יש מר
יכול לשמח לז
שיודע לעשות
לכל יודע לאיש,
בעיני המלך, אז
בעיני כלם טוב
למלכו ורוצה
בתענוג, אז לא
אלא ישחלל בכל
שמכל אדם יבא
עבד נאמר למלו
מכל אדם. -
אחת כמה וכ
הקצ"ה. -
שפלפול המורה
והוא נהג בה
רזו שאמרו ישו
שנתן מתו
חלקו, כי עבד
כל מחשבתו
והקצ"ה חדי
לישראל שית

הקצ"ה על עזירות תמורות ולא הגלה
אוחס מארנס, ולא וייתר על מיאוסה של
תורה, כדכתיב (ירמ' ט' י"א) על מה אבדה
הארץ ויאמר ה' על עזבם את תורת. -
ובצואו לדין וישאלו אותו למה עבר אלפי
פעמים על דבר אחד, ואם יטעון שהי'
שוגג, יוסיף עוד חרון אפו ית', [כי ישאלו]
למה לא למדת פעם אחת איזה רגעים
והיית ניצל אלפי פעמים מלעבור על זה.
- ועיין מה שכחתי באות תקי"א על
הפסוק ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה
היא. - ולזה קרוב יותר להתקבל בתשובה
מה שעבר צמזר, ממה שעבר בשוגג [אם
השגגה הי' ע"י שלא ידע], שצא לו על
ידי מיאוסה של תורה.

תקצו) אשר נתן לנו תורת אמת וחיי
עולם נטע בתוכינו. צריך
ציאור הלשון נטע. וי"ל שמלמד אותנו כי
עיקר גידול צנים להשגית עליהם בקטנותם
ובנערוותם, כדכתיב (משלי כ"ב ו') חנוך לנער
על פי דרכו, ואז בטח שגם אם יזקין לא
יסור ממנה, והוא כדמיון הנוטע חילן,
שבתחלתו הוא חלוש ורות קל צא ועוקרתו,

והתשובה היא שכוחינו היא הלא כל הגבורים
כאין לפניך ואנו יודעים שאנחנו כלום לפניך.

7 ← תקצד) מזה כוחינו וגו' הלא כל הגבורים
כאין לפניך וחכמים כבלי מדע
ונבונים כבלי השכל. י"ל שהחידוש שנמצא
בחכמי ישראל מה שלא נמצא בכל חכמי
האומות ציאתי באות ל"ה, שכל עוד
שמוסיפין השגה בתורה"ק הם יותר שפלים
בעיני עצמם. - ואמרו תכלית הידיעה
[היא] שלא לידע, שצא לידיעה זו שא"א
לעמוד על עומקה, ורחצה מנותך מאד,
ומרגיש שידעתו כטפה מן היס, ועי"כ
נשפל בעיני עצמו. - ואמרו חכו"ל בחולין
(פ"ט.) עה"פ (דברים ז') לא מרובכם מכל
העמים בחר ה' בכם כי אתם המעט, א"ל
הקצ"ה חושקני בכם, שאפי' בשעה שאני
משפיע לכם גדולה, אתם ממעטים עצמכם
לפני. - וזו שאמר, זה שאנו יודעים ש[אנו]
חכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל, וזו
כוחינו וזו גבורתינו שאנו יודעים מה אנו. (ל)

תקצה) הפותח יד בתשובה לקבל
פושעים וחטאים.
צריך ציאור אם מקבל פושעים, כל שכן
שיקבל חטאים שהם שוגגין. י"ל דאמרו
חכו"ל (נדרים פ"א. מד"ר איכה פתיחה ב) וייתר

(ל) ולפי דבריו ביאור התפלה היא בלשון שאלה
ותשובה, מה כוחינו מה גבורתינו וכו',

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
 ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
 בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֹּרֹת אֶל־מוֹלַת פְּנֵי

א ומִלֵּי יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימְרֵי:
 ב מִלֵּי עִם אַהֲרֹן וְחִימֵר לָהּ
 בְּאֶדְרָקוֹתָיִךְ יָת בּוֹצִיעֵינָא לְקַבְלָהּ
 אִפִּי מְנַרְתָּא יְהוֹן מְנַהֲרִין שְׂבָעָא

לקט בהיר

רש"י

(א) מאמר זה הוא מדברי רבותינו זכרונם לברכה צמחומא ובמדרש רבה, ועליהם אין להקשות, כי כל דבריהם דברי קבלה ורוח הקודש, גם על פי רוב הראו דבריהם מונח בכמוצים, ולפעמים נמלה ברמז כל דהו, ואין קושיא, אך רבינו שידוע דרכו ליישר וליישב פשט הכתוב הנה מוקשה הוא מראשו לסופו, ונדפוס הראשון של רש"י נשמט כל המאמר ואינו, וכן בכתיב יד העתיקים, וכן נראה שכמה מגדולי המפרשים לא היתה לפניהם גירסא זו ברש"י, אך הרמב"ן ז"ל מביאו בשם רש"י והקשה עליו קושיות עמומות ומסיק שכאשר חלשה דעתו של אהרן על שלא עלה נדעתו להיות גם הוא משותף בנדבת לב של תנוכת המוצת רמז לו הכתוב בסמיכות הפרשיות שמוכן ועומד לו תנוכה אחרת בבית שני שהיתה על ידי בניו המשמונאים לחנך את בית המקדש ולהדליק נרות תנוכה לדור דורות ואפילו צימי הגלות, ע"כ תוכן דבריו ז"ל, ומקום הניחו לי לומר עוד דבר בזה על פי פשטות, כי דבר ידוע הוא שהכל הולך אחר היסוד, ודבר אשר יסדו אותו קדושים וטהורים והתחילו בו והמשיכו לו קדושה, בנקל הוא אחר"כ להמשיך קדושתו, כי כל החלומות קשות, וזה ענין החינוך שחנכו גדולי ונשיאי ישראל את המשכן, ועל זה דוח לב אהרן, שהגם שנבחר לעבוד עבודת הקודש החמידי אבל עד כדי כך לא היה ראוי לחנך וליסד את הקדושה, לזה ריבה הקב"ה אותו

(ב) (בהעלתך). למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת * הנשיאים * לפי שכשראה אהרן תנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא * היה עמדה בחנוכה לא הוא ולא שבעו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה שנינו נושאות * לתנוכת רמב"ן - לתנוכת המזבח * בשלח.

אור החיים

(II) ב. דבר וגו' ואמרת. לריך לדעת למה כפל לומר דבר ואמרת, גם במלות שונות. ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (תחומוא) וזה לשונם למה נסמכה פרשת מנורה לפרשת נשיאים, לפי שראה אהרן תנוכת נשיאים חלשה דעתו שלא היה עמדה בחנוכה לא הוא ולא שבעו אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שלך גדולה משלכם שאתה מדליק ומטיב את הנרות ערב וצוקר וכו' עד כאן. הנה דבריהם ז"ל לריכין ביאור, מה נחמה זו עושה לחלישות דעתו של אהרן על תנוכת הנשיאים שלא היה בכלל הלך אין מעשה המנורה מקביל לחנוכה*), גם למה לא הניח דעתו בכל הקרצנות שהוא מקריב, חמדין, ומוספין, והקטורת, גם בהקרבת החנוכה עצמה של כל הנשיאים*) הרי הוא המקריב, ולמה לא ריבהו אלא במנורה,

ויחיישב הענין בזה לב למה שאמרו צמחומא בפרק ב' מדות דף פ"ח וזה לשונם כיצד עושה מסלקן ומניחן באהל ומקנחם בספוג ונותן בהם שמן וכו' עד כאן. ולסברת החולק על סברא זו וסובר דקביעי נרות סובר גם כן שהיו קנים שבהם נרות קבועים דקים והיה כופפם למטה עד שהיה מטיבן ומקנחם וחוזר וזקפם כצראשונה כדמוכח שם מדברי רש"י ד"ה של פרכים וכו'. ואני אומר אילו הייתי שם הייתי מוכיח וזן לפניהם מהכתובים דלא קביעי נרות, הראשון ממה שמלינו כשהזכיר כל פרטי מעשה המנורה לא הזכיר פרט זה שעשה למוול פני המנורה יאירו, שאם הנרות קבועים כשהזכיר המעשה חל זכרון הדברי), ועוד ראינו אחרת ממה שאמר הכתוב צפרשת צמדבר (ד' ט') ולקחו בגד תכלת וכסו את מנורת המאור ואת נרותיה ואת

אור בהיר

(א) שהיא עבודה חמדיית ולא תנוכה. (ב) פי' קרצנות שהנשיאים הביאו הלא אהרן היה זרק דמם וכו'. (ג) פי' בשלמא אם לא היו קבועים בל לומר שכל יום כשנוה אותו יבנה באופן שפי כל נר יהיה פונה למערב, ואין שייכות לזיו זה בשעת עשיית המנורה, מש"כ אם קבועים אין שייך לזיו לכל יום, אלא דוקא בשעת עשיית המנורה. ולדעתי אפשר לישב שיטת רז"ל, שכמו שהיה אפשר

משלכם שאתה (וערב) (תנהי - צמיח) כתוב * בהדלקה שאתה שלהבת ו ועוד דרשו רבות היתה לפני המנו ומטיב (את הנרות) שנינו נושאות * כתיב - הפעולה אשר הכה לא ימשוך יד מן ה אל הפחילה וכדומה נר תמיד די לרבינו להדליק, א"כ לו יה ג"כ להעלות נר מן שאינו כוון כלל אלא (ג"א): ד) אתר לזה הביא דרוש זה, פועל יולא לאחרים סולם שיש בה כמו דתמיד, אכן היתה

מלקחיה ואת מנ מראה באמצע; הרי הנרות צב לפורטס"), אלא לפרטם כמלקחי שוב ראיתי כז המנורות ונרות מנורות לא יכלל שם שכח זה ו היו עשויים מגו כתוב מנורות ו דבריו באורך, ה כי לא קביעי נר

לכפפם ולהורידם ל הנרות. (ד) כמו מגולים, ומה גם לפי

בוֹצִיעֵנָא גַּוְעַבְד כִּן אֶהְרִן קֶבֶבְהַּ הַמְנוּרָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְרוֹת: וַיַּעַשׂ →

רש"י

לקט בהיר

נר האמצעי" שאינו בקנים אלא בגופה* של מנורה (מנחות ז"ח): יאירו שבעת הנרות. (ששה) שעל ששת הקנים שלשה המזרחיים" פונים למול האמצעי שינוי נוסחאות • בגוף של מנורה - בגוף המנורה.

משום שכן הוא לשון המשנה, אבל באמת גם כשהדליק היה עולה בכבש, וזה לשון הר"מ צמו"ל שם בפירוש המשנה, וכבר ביארנו שבגובה המנורה י"ח טפחים לפיכך תהא כגובה אדם בשוה (ומזה צ"ע על הספר דברי דוד מוצא צ"ח שכתב שבגובה אדם ד' אמות) ואריך להגזיה עצמו מן הארך כדי שיוכל להטיב את הנרות ולהדליקם עכ"ל, ולשון הפסיקתא שעליה הבהן עומד ומדליק ומטיב את הנרות עכ"ל: (ו) תחילה האמצעי שבמנורה, דהיינו העמוד היוצא מן הרגלים וקוף למעלה זהו מנורה עצמה וגופה, וכל היוצא ממנה דהיינו הקנים הם רק ענפי המנורה כמו ענפי האילן היוצאים ממנה, והנר דהיינו הנוץ המקבל את השמן והפתילה שבראש גופה של מנורה זו פני המנורה כי משם תאחז האורה וזו פניה, והיה הפתילה שבחזק נר זה מוטת קצת לצד השולחן שבצד צפון של ההיכל (המנורה בצד הדרום) ח"כ לד צפון מן המנורה דהיינו אותה נקודה אשר נר האמצעי מאיר אליה נקרא "מול" פני המנורה, ובמאמר הסמוך הסביר רבינו שגם ששת הנרות היו מאירות מול פני המנורה, לא לגמרי לצד פני המנורה ולא לגמרי לצד צפון (כמו הגר האמצעי) אלא באמצע צ' דדיים הללו, כלומר ג' נרות המזרחיים היו פונים לצד צפונית מערבית, וג' המערביים פונים לצד מזרחית צפונית, וזה מובן מה שאמר הכתוב אל "מול" פני המנורה יאירו "שבעת" הנרות, שכל ז' הנרות מאירות אל נקודה אחת שהוא "מול" פני המנורה שהוא באמצע ההיכל, סברא זו מוצא במזרחי ובגור ארי' ובמזרחי בה שנתאה צעני להיותר פשוט וכלי דחקות, גם המשכיל לדוד כתב קרוב לזה, ועיין עוד במפרשים ותמצא סברות רבות איש איש לפי דרכו: (ז) כן הוא כפרי שלפנינו שלשה (מאירים) כלפי מזרח ושלשה כלפי מערב ואחת באמצע עכ"ל, וכן הוא בתרגום יו"ט"ע כל קביל אפי מנרתא יהון מנרתין שבעתי בוציעא חלת לקבל רוח מערבא וחלת לקבל רוח מדינחא ושציעא במציעאה, ח"כ סבורי להו שהמנורה היה עומד

אור החיים

לרמז הנזכר אין נכון להבוא בית ה' אלא דבר מחוקק ונכון שבמנורות. ובדרך רמז ירמזו צ" נרות לאומות העולם שהם ע' אומות כל אחד ירמזו לכלל העשירי, ורמז כי כולם מאירים לנוכח המערבי" שהם ישראל שהם צחינת המערב כידוע ליודעי חן, ורמז גם כן שכולן כלים ונר ישראל לא יכבה"י, ותמצא שהארת הנרות אינו אלא צלילה והוא סוד הגלות שנקרא לילה, מה שאין כן בצוא זמן הישועה המחיתם לה צקר כחייב (ישעי' כ"א) אחת צקר וגו' יכבה נר האומות וישאר מכללותם נר ישראל שהוא הולך ואור עד נכון היום, גם רמז במלות הדלקת הנרות שיכוין המדליק בהדלקתם שתהיה הארתם למול פני המנורה שהכל יהיו לצרכי ישראל

המחיתם להם שם פנים כידוע למצויים: **ג. וַיַּעַשׂ כִּן וְגו' כְּאֶשֶׁר וְגו'.** לריך לדעת למה הוצרך לומר אל מול פני וגו' ולא הספיק במאמר ויעש כן וגו'. עוד חזר לומר כאשר לוח וגו' והוא המאמר עצמו שאמר ויעש כן וגו', יכוין לומר על זה הדרך, אומרו ויעש כן כנגד פירוק הנרות וקינוחם כדי שתהיה כחדשה שבזה יולדק החינוך כמו שאמרנו, ואומרו אל מול פני וגו' כנגד סדר הנחתם שיהיו פיפיותיהם אל מול פני וגו' ואומרו כאשר לוח ללד שהדיבור היה ציוס"י ותצא לומר שאז צומן שנלטה עשה מעשה האמור, לזה אמר כאשר וגו' לו' שעשה בזמן שזוה ה' שהיא בערב, והגם שאמרנו כי ישנה להדלקה ציוס צנר

אור בהיר

(ג) ענין זה צ"ג, הלא רק שש נרות היו מאירים נוכח המערבי, ובאמת גם בפקוק עצמו קשה לפי רש"י ז"ל דכתיב יאירו שבעת הנרות, ועיין במפרשי רש"י. ואפשר לומר שמאחר שדבר זה הוא רק רמז ולא פשוט די מה שמרמזו הענין כלשון הכתוב "יאירו שבעת הנרות" הגם שבפועל אינו כן, כי בפועל אי אפשר לעשות הרמז, שאין לעשות ח' נרות שצריך להיות אמצעי. (יד) כמו שהנר מערבי היה דולק גם ציוס. (טו) שכלל גדול הוא שלא דיבר ה' עם משה אלא ציוס. וגם זאת ידוע שמשה והארה לא שהו אפי' רגע מלעשות

כן
וא
לא
זה
וס
ת,
יס

על
צ
יה
לא
זה
צי
יק
ילו
צי
ער
זה
כי
לא
זח
גש
רא
צס
זיין
צא
יה
מר
זה

קד
צרי
כן
ישו
ורה
וכו
וכו

בן אהרן אלמול פני המנוחה העלה
 נרתיה באשר צוה יהוה את משה:
 וזה מעשה המנוחה מקשה וזה ער

אפי מנרתא ארלק בוצינהא
 פקא די פקיד ית משה:
 ד ירין עובר מנרתא ננידא דהב

לקט בדיר

רש"י

לאורך ההיכל בין מזרח למערב לא בין צפון לדרום לרחבו, וזה פלגי תנאי במנחות ז"ה; ובשנת כ"ב: פירש"י ז"ה נר מערבי שדוקא למ"ד צפון ודרום קרא האמצעי נר מערבי לפי שהפחילה שלו היה פונה לזר מערב משא"כ ששה האחרים, אבל למ"ד מזרח ומערב נקרא נר מערבי השני שמזר מזרח, וא"כ נראה דבר זה כסתירה, ומכאן קושיא זו הגיה הגר"א ז"ל כספרי שלשה כלפי דרום, ומי לנו גדול כהגר"א ז"ל אשר כל כוין של מורה פמיון ליה, עכ"ז קשה לומר שגם בתרגום יב"ע וגם ברש"י נעשה טעות סופר כאחד, ועיין ברא"ם שכתב, וכן הסכימו עמו מפרשים שאין סתירה, כי גם רבי שסובר מזרח ומערב היו מונחים ונר השני נקרא לפני ה' ונר מערבי, אעפ"כ סובר שג' מזרח וג' מזרח היו פונים אל האמצעי, כי הכתובים מכריחים לומר כן: (ח) פי' למה לא יהיו פיומיהם ציור כנהוג לתפארת, ומירץ שאם מוסב אורם כולם למקום אחד נמטט זה אורם, וזה הכתוב דוקא למעט אורם כדי שלא יאמרו לאורה הוא נרין, כי אם היה נרין לאורה היה אדרבה מפורסם כדי שימפשט אורם, והתוס' בשנת כ"ב: ראו לפרש תיבת "הוא" שקאי על אהרן כשנכתב לעבודה בזהל מועד היה עמוד הענן מאיר לו כשמש בזהרים הגם שלא היה שם חלון, ובמסקנא סתרו פירוש זה מפני שלשון הש"ס במנחות פ"ו: לאורה "אני" נרין, וזה ודאי שהוא הקב"ה: (ט) פי' נתן זהם שמן כמדתן לא פחות ולא יותר, עשה הפחילות יפים כשיעורן לא עבים ולא דקים, למאס לכוין הפחילות על מקומן לא למעלה ולא למטה ולא לנדיקן, ולכל זה נרין חכמה גדולה והירות ורמיזות ואומנות יתירה, ובפרט תחילת מנוכו קודם שהורגל (ג"א), גם יש לדייק כי כאשר זהו אוחו משה לא כתיב כאן אלא כאשר זהו ה' את משה, מודיע הכתוב זה שזכו של אהרן בבי דברים, חדא שהגם שהצווי בא אליו ע"י אמצעי אעפ"כ לא חיסר ולא שינה שום דבר לא במעשה ולא בכונה ועלה בידו לעשות המנוחה בכל פרטיה, והשנית שהכתוב מעיד על אהרן שלא עזב ולא נטער שאחיו הקטן ממנו מסר לו דברים מפי הקב"ה אשר הוא לא זכה לשמוע בעצמו, ומחמת זה טבע הוא צנני אדם להחזיק ולא לדקדק בכל פרטי פרטים, לא כן היה עם אהרן אלא שם ושמת לעשות מלות קונו הגם שהיה אשר זהו ה' את משה ולא שינה, וכבר אמרנו דבר נכון בזה על פי פשטות, שדברה תורה כלשון בני אדם כמו אב המשמשע בצנו חצינו ולא עזר כה מלספר בכל הזדמנות מעלות בנו והנהגותיו הנכוחים הגם שהוא ידוע, וזה מה שאמר, מגיד, ומי הוא המגיד, הכתוב, ומי הוא הכתוב, אצינו שבשמים הוא המגיד ומתפאר בכל פעם ראו באי עולם שזה בני הנאמנים שאין דבר קשה עליהם ומנע אותם מלעשות רצוני (בא"י).

אור החיים

מערבי, דבר זה לא היה אלא בזמני ירידת עם ה' שהיה כזה נר מערבי (יומא ל"ט): לא צימי אהרן"י, ומה גם בתחלת הקמת המשכן. גם רמז באומרו כאשר זהו וגו' להודיע שזכו של אהרן, כי מה שעשה אהרן לא עשאו לזר המעלה והכבוד אשר האמיר אותו ה' אלא לזר עשות מלות ה', על דרך אומרו (תהלים מ') לעשות רצונך אלהי חפצתי:

אור בדיר

מזמתי ימב. (פז) והיה דולק מערב ר"ח שהדליקו מער"ה. (יז) פי' שאר חלקי המנורה הקנים כפתורים וכו'.

עד שירה עד ש
 פחיוא די אחיו

באלבט" לפי שנו
 (ספרי - מנחות כ"ט):
 (ויאל ה' ו) דא לזר
 ומקיש בקורנס וו
 ולא נעשית אצריכ
 עד פרחא. ירכו
 חלול כדרך* מנור
 עד פרחא. כלו
 החלוי זה: עד
 פרחא. שהיא מ'
 עד* לשמש בלשון
 קמה ועד כרס ז'
 כתבנית"י אשר
 (מנחות כ"ב מ') ורלא
 שנינו נוסחאות השדה.
 ללמוד ממנו, שהרי
 כתבניתם אשר אחת
 משרש נקש, והגו"ן
 לנקבה (בא"ר):
 וכשיל כלי אומנות ה'
 כלומר אין ירך כאן ו'
 ממנו בזמנים הרגלי
 לנעות וליפול, והוא
 מנורה: (יד) פי' ל'
 פרחים, ובמאמר הכ
 הקטן שאם תחיל ז'
 אותה מקשה עד גבו
 של אותה מנורה של

בקיומה מקשה,
 מהמנורה הם ו'
 כדון דבר שפיח
 שהגם שאמר הכ
 אחר כך יכול לע

[רק] אם עוסק בחורה כלילה כמו שהביא הישמח משה. ולפי זה יומתק הקישור ויחנק, דבחיגיה (י"ב): אמרו חז"ל כל הלומד תורה כלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ציוס, שזו [היא הפירוש על] ויחנק, יתן לך חן (כפרש"י), וכן כתיב באסתר (ב' ע"ו) ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואי' ואמרו חז"ל (מגלה י"ג) שחוט של חסד מושך עלי'.

בהעלתך

→ **רמד) בהעלתך** את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. י"ל דהא המנורה מרמזת לתורה, ולפי זה י"ל דפני המנורה הוא הרב הלומד עם תלמידים, ושבעת הנרות הם התלמידים. וחז"ל אמרו (אבות פ"ג מ"ה) ולא הקפדן מלמד, והסביר בספר צינת יששכר, מאחר שכתוב (ישעי' ל' כ') והי' עיניך רואות את מוריק, והזהירו (וזה"ק מלוא קפ"ב): שלא להסתכל בפני אדם הכועס, דהוי כאלו מסתכל בעבודה זרה, דכל הכועס כאלו עובד ע"ז, ולזה אי אפשר לקפדן להיות מלמד. ולפי זה י"ל שבעת הלימוד יעמדו התלמידים לעומת פני רבם, וזו אל מול פני המנורה דהיינו הרב, יאירו שבעת הנרות התלמידים. L

→ **רמה) בהעלתך** את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. למ"ד במנחות (ג"ח:) שהי' הנרות כלפי נר האמצעי, שהנרות שמו"ד זה פנו אורם כלפי נרות שמו"ד אחר, י"ל רמז למה שאמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ה) שהחורה

ותירין עפ"י שכתב בספר יערות דבש, שג' כמות הן, יש שהולכין לפני השכינה, ויש שהולכין אחרי השכינה, ויש שזוכין לבחינת פנים אל פנים. וזו אם לומד תורה כלילה שכינה כנגדו דייקא פנים אל פנים, שזו היותר צמעה, וזו מדה כנגד מדה, הוא מנדד שנה מעיניו, וזכה לעין בעין יראה, ואחז"ל (ב"ב י.) מאי אשבעה בהקיץ תמונתך א"ר נחמן בר יצחק אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהן בעולם הזה והקב"ה משציען מזיו השכינה לעולם הבא, וזהו שאמר (תהלים י"ז) אשבעה בהקיץ פירש [בהקיץ] כלילה, תמונתך דייקא ולא רק אחורים. וזו דוקא אם קם כלילה צימי בחרות, אבל צימי הזקנה כי יקום לקול פפור ואינו יכול לישן אז אין לו מעלה זו, ואז הוא רק הולך לפניו כמו שפירש היערות דבש [הפסקוק] (הושע ו' ב') ציוס השלישי יקימנו ונחי' לפניו, דהיינו צימי הזקנה שהם ימי הירידה, אינו זוכה רק למדריגת לפניו דייקא, שהולך לפני השכינה, ולא אחר השכינה להנות ממנו. — ומבואר בחז"ל (מכילתא בשלח עה"פ ה' איש מלחמה) שבעת מתן תורה נגלה הקב"ה כוקן וכן הוא בכל עת שעוסק בחורה. ואמי שפיר מפני שיצה דהיינו צימי בחרות, מקום משנתך, ואז והדרת פני זקן כעין מהדרי אפי, שכביכול ית' יהי' נגד פניו וזכה למדריגת פנים אל פנים עכ"ד.

והנה כאן כתיב יאר ה' פניו אליך שזו מדריגת פנים אל פנים, וכן תרגום אונקלוס ינהר ה' שכינתי לוחך, שזה הוא

ניקנית צדיצוק חברים, והזהירו לקנות לו חבר (שם פ"א מ"ו), ואמרו (מכות י.) שהלומד יחיד מתטפש. — ולזה ה" גס הכרוצים פונים איש אל אחיו (שמות כ"ה כ.). — ולרמוז זה ה" הנרות שמלד ימין פונים לעומת הנרות שצד שמאל.

☆

רמו) בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. במדרש (רבה פט"ו ב) על זה הפסוק, ה"ד (ישעי מ"ב) ה' חפץ למען זדקו יגדיל תורה ויאדיר. י"ל דבספר פנים יפות (כאן) כתב, שגר מערבי הוא מורה על האור שיצא לכל ישראל מן האור המנורה, ושאר הנרות ה" מקבלים אור מנר מערבי, כמאמרס ז"ל (שם כ"ב:) ממנו ה" מדליק, והחכם בתורה כמו שהוא משפיע לתלמידיו כן הוא מקבל מן התלמידים, והרמוז בזה שאר הנרות יאירו אל מול פני המנורה דהיינו אעפ"י שקיבלו הם תורה ממנו, אפילו הכי ה" מאירים לו, והמנורה ללמוד עם תלמידים פנים בפנים כדכתיב (ישעי ל) וה" עיניך רואות את מוריך, והגם שהתוס' בקדושין ל"ו: (ד"ה כל מזה) הביאו מירושלמי (פ"ק דערלה הלכה ג') מאן דאכל דלאו דלי' צהית לאסתכולי בצאפי, אבל כאן כמו שהתלמיד מקבל מרצו כן הרב מקבל מתלמידו, כמאמרס ז"ל (תענית ו.) ומתלמידי יותר מכולם עכ"ד.

ולפי זה י"ל, יגדיל תורה על ידי שהוא לומד עם תלמידים ומגדיל התורה, גם הוא יאדיר, יתחזק ויעלה מעלה מעלה. ועיין בפנים יפות (ישעי פ"ו וירא) פירש גם הוא כעין זה עיי"ש לדרכו. ואחי שפיר הקישור [של] יגדיל תורה ויאדיר לבהעלתך את הנרות [אל מול פני המנורה], ללמד שגם הרב לומד מתלמידיו. (ט)

☆

רמו) ויאמר ה' אל משה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל. ובמדרש רבה (ט"ו יו) אמר ר' אבהו הכהן בר פפא, כשהייתי רואה קיעה של בני אדם הייתי הולך בדרך אחר שלא להטריח עליהן, שלא יהי' רואין ועומדים מלפני, וכשאמרתי דברים לפני ר' יוסי ב"ר זבדא אמר לי, צריך אתה לעבור לפניהם ויהי' רואין אותך ועומדין לפניך, ואת מציאן לידי יראת שמים, שנאמר (ויקרא י"ט ל"ב) מפני שיבה תקום וגו' ויראת מאלקיך, למה שמעלתן של צדיקים מעלה שאין לה ירידה, אבל מעלתו של עשו מעלה שכולה ירידה היא, היום הוא אפרוכס למחר סגן וגו', וכן הנביא אמר (עובדי ה' ד') אם תגבי' כנשר, אבל מעלתו של יעקב מעלה שאין לה ירידה ואין קדושתם נופלת לעולם. — וצריך ביאור איזה קישור יש לזה אם הוא מעלה שיס' זה ירידה או אין זה ירידה, למה שאמר לפני זה שמחוייב לילך לפניהם ויקימו לפניו.

המשפיע להם, כמו שפירש הפסוק יגדיל תורה ויאדיר.

(ט) וכמו שבעת הנירות מאירים לנו האמצעי המשפיע שלהם, כן התלמידים משפיעים לרבה

ויר"ל דלכאור
של ר'
שבכר מצות
כל פנים ידע
ימנע מהם י
ויר"ל כי מו
אקרקפתא דו
וקן כדי לעמ
שהמצות חבי
לקיים המצוה
המצוה, אבל
להם לטורת,
המצוה ולא
והו שאמר י
שהדבר להם
שגם אם הד
כי משונה
ששכרה ש
זזה ששאל
פירוש
הלך בדרך
להטריחין, ו
לילך לפניהם
ונראה שה
רא
התלמיד חכו
אם יראה ש
הגאווה שאם

(י) ע"י בספר
אלוקים הרבה
(יא) מיישב

ה' לבדי ולא אשפיע לאחרים, כי אל תאמין
 שתשאר תמיד במדריגה זו כשאתה צעמ"ך
 לבדך ולא זכית את הרצים, מה שאין כן אם
 תזכה את הרצים או השי"ת משמרך מן החטא,
 עכ"ד.

ובזה יתבאר אומרו המהלך בדרך יחידי, על
 דרך דאיתא בגמרא (קידושין ב:) שהמורה
 נקראת דרך דכתיב (שמות יח כ) והודעת להם
 את הדרך ילכו זה. והמהלך בדרך עסק
 התורה ומלות, יחידי שאינו מזכה לאחרים, הרי
 זה מתחייב בנפשו, שנחסר לו השמירה מה'
 שלא יכשל בחטא חס ושלום.

ד המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב
 בגמרא (סוטה ה.) כל אדם שיש בו גסות הרוח
 אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם,
 והמתנהג בענוה זוכה להשראת השכינה
 שנאמר (ישעיה מ טו) אשכון ואת דכא ושפל רוח.
 והנה איתא בגמרא (תענית ט.) המגיס דעתו
 מציא אף לעולם. ועל פי זה יתבאר אומרו
 המהלך בדרך יחידי, היינו שהוא כאלו יחידי
 בעולם שאין הקב"ה רוצה לדור עמו כיון שהוא
 מתנהג בגאות, הרי זה מתחייב בנפשו, שהוא
 מציא אף לעולם ושורה עליו מדת הדין
 והחיימה ח"ו.

ה המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב
 בגמרא. נ"ל בהקדמ מה דאיתא
 במס' ברכות (דף י.) כמה שאמר ישעיה הנצי"ב
 לחזקיה המלך (ישעיה לח א) לו לביתך כי מח

את הדרך ילכו זה. והמהלך בדרך עוסק
 בתורה ציחידות, ואינו לומד תורה ברצים, הרי
 זה מתחייב בנפשו, כי לא יזכה לאריכות ימים
 בחוץ לארץ אלא בזכות מנוה דרצים.

ב המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב
 בנפשו. י"ל על פי מה שכתב
 הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פנ"א) ההשגחה היא
 בקצת הדביקות, ומי שהוא לבוק בו יתברך
 ובוטח בו תמיד, מושגח מאתו תמיד בעינא
 פקיסא וישמרהו וייליהו מכל צרה וצוקה, אבל
 האיש אשר תפנה מחשבתו מה' קצת עתים,
 תמעט ההשגחה צעת ההוא, עי"ש. והחסיד
 מהר"י יע"ץ צביאורו עמ"ס אבות במשנה זו,
 אסמכוה אקרא (דברים לא י) ואמר על כי אין
 אלוה בקרבי מלאוני הרעות האלה, דהיינו כיון
 שאומר אין אלוה בקרבי, והוא סר מן הדביקות
 זה' תמיד, מלאוני הרעות האלה, שסר ממנו
 השגחת יורו, עכ"ד.

ולזה אמר המהלך בדרך יחידי, שחושב
 שהוא יחידי בעולם, ואינו לבוק ובוטח
 זה, הרי זה מתחייב בנפשו, שבמתשבה זו
 יוסר ההשגחה תמידי ח"ו.

ג המהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב
 בגמרא. י"ל על פי מה שכתב
 בקדושת לוי (ליקוטים למסכת אבות) לפרש המשנה
 (לעיל פ"ב מ"ב) אל תפרוש מן הציבור ואל תאמין
 צעמ"ך עד יום מותך, כי אמרו חז"ל (להלן פ"ה
 מ"א) המזכה את הרצים אין חטא זה על ידו,
 והו' אל תפרוש מן הציבור לומר לעבוד את

אמה ולא
 פתיה לעו
 אמר ליה
 וללאורה ו
 ע
 וביאר א
 פ
 שלפי שור
 והשכר זמ
 ומנהיג הכ
 והעונש ז
 פ"ב סט"ו)
 לצרוא אה
 העולם מ
 למדת הדי
 פינו רק ס
 עוסק במל
 קיום העו
 המתשבה,
 ולזה אמר
 לעולם הב
 ולא חשב
 בעו
 ובה ית
 הי
 בנפשו, ש
 ועונשו נ

הרב"ר ר' אהרן א"ל א"ל

קרובים בגשמיות כנודע מפי ספרים וסופרים וע"ד המצואר צבי נועם אלימלך (פי) צא ד"ה ח"י ואם ימנע) צפי ולקח הוא ושכנו וע"ד שפירש (צפי) צבר ד"ה כי ימוך) הפסוק (משלי כז, י) עוב שכן קרוב מאלו רחוק וע"ד ציבור האוה"ח הקי צפי (שמות לז, כז) הרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו יע"ש. וזכו ומצטרך לא תתעלם פי חף שהוא אינו רק קרוב צר בלבד שהוא קרוב בגשמיות אעפ"כ לא תתעלם. והנה כמו כן יש קרובים צגניהם ברוחני ובגשמי והרוחני הוא העיקר והגשמי עפל לו ויש להיפך, וזכו הכוונה מה שלפעמים כתוב למשפחותם לצית אצותם ופעמים להיפך פי כי למשפחותם רומז לקרוב הגשמי לצית אצותם הוא קרוב ברוחני כנודע, והיינו אלל אותן כליום שהיו קרובין בגשמי יותר והרוחני היה עפל להם נאמר צהם קודם למשפחותם

הרמוז לקירוב גשמי שהוא העיקר אללם ואלל אותן כליום שהיו קרובין ברוחני יותר והגשמי היה עפל להם נאמר צהם קודם לצית אצותם הרמוז לקירוב רוחני צשורש הגשמות צמקורן ושרשן ואז אחד לכולם שהוא העיקר וד"ל.

הוספה

כשם שהמים צודקין אותה כך המים צודקין אותו (סוטה כז:). נמלא שהיה שותה המים והמים מפסידים אותו אם קלקל, ומכש"כ מזה עוצה מרובה ממדת פורענות (שם יא). ומזה נמשך שאלה שותה ואחד מקבל רפואה וישועה מזה, וזכו השורש מה שאנו רואין שהחסידים שותים ומצרכים לאחד ישועה או רפואה ונעשה כמה פעמים כן. * (שיחות צדיקים)

פרשת בהעלתך

וידבר ה' אל משה גוי בהעלתך את הנרות. פי שכל רמ"ח איבריך וכל כחך וחיות צגופך תשעבד למלוא זו של הדלקת הנרות ועי"ז תעלה את גופך עם המלוא. וגם נרות רומז לכללות המלוא ע"ד הכתוב (משלי ו, כג) נר מלוא ופי' שאמר לו שרריך להעלות ולשעבד כל רמ"ח אבריו למלוא השו"ת, ועי"ז נאמר ויעש כן אהרן ופירש"י להגיד שצחו של אהרן שלא שינה.

המלוא גופא, וזכו ויעש כן אהרן פי כמו הסגולה שחתיחס למלוא זו שהיה עוצדא צפני ענמה כמו כן עשה, וזכו גי"כ כוונת רש"י זללה"ה להגיד שצחו של אהרן שלא שינה וד"ל.

→ א"י כוונת רש"י ויעש כן אהרן להגיד שצחו של אהרן שלא שינה. צהקדם לשון ספר הקדוש ראשית חכמה (שער הקדושה פי"ג) ח"ל שחסיד אחד היה מתצודד מהמתצודדים הפורשים מעניני העולם שהיה לעולם דצק צהשו"ת וצהמשך הזמן צה חסיד ליישוב ולא הכירו צו ועשאוהו שמש צית הכנסת וכשכיהו נותן השמן צרות היה שופך מהשמן צחוץ כי מרוב דצקותו לא היה יכול לכווין לתת השמן צחוץ הנרות וחכם הקבל הצין הצצר ואמר השמש הזה ראוי שיכהי חכם צמקומי ואני אשמש תחתיו ועל כיוצא צזה נאמר (משלי ה, יט)

שובר הדין, ועי"כ כאשר שותין לחיים משרבין הדינים.

ויעש כן אהרן, דכנה ידוע שכל מלוא יש לה סגולה כגון שופר סגולתו להצביל השטן וכן סוכה היא ללא דמהימנותה ומחסה ומסתור נגד הסט"א וגם מלוא הדלקת נר שצת היא סגולה לכבות נר הסט"א וכמו כן מלוא לולב צנעוועיו מעלה ומוריד הוא סגולה לעזור עוללים רעים וכדומה כל שאר המלוא, והסגולה של המלוא היא עוצדא צפני ענמה מלצד פעולת

* ומסיף שאמר רבינו מה ששותין לחיים הטעם כי לחיים בגימ' במכוון מנה"ג, ואיתא אשר מנהג

צאצאתה תשגה תמיד והדצקות צה ישגה צד והמתוק. וזכו כוונת להגיד שצחו של אהרן שצודלוי היה אהרן וכוונת וסודות עליו כנודע אפילו הכי היו ולא שינה והיה קושר גדול ששיצחה כת

איתא צפירש"י ח"ל הנשואים חלצ עממם צמוכה לא כ הקצ"ה חייך שלך גדון ומטיב את הנרות עכ"י העצת הנרות לחוכת כי הקמת המשכן ריו שכינה הקדושה, וכמנו שכינה הקדושה כנודי והנה ידוע שצחי מלי והיא צחי ירח צחי ענמה רק מה שמקבל הנק' שמש כנודע, וזכו עכה. פני משה כפני לצנה נמלא שמשא הוא וזכו שנאמר צמלוא הרומז לצחי מלי כאשר קח את כליום. י"ל עד שמות הקדושים כ נגד ד' העולמות חליל ומלא דשם ס"ג הוא ושם מ"ה הוא ציזורה ושני שמות הללו ס"ג ועיקר המתקת הדינים כי אין הדינים נמתקי וזכו קח את פי קח ריו

(א) ע"י ע"ח היכל אבי"ן
(ב) ע"ח שיי"ג פי"א. ג

הרג"ל ר' מנחם מענדל זצ"ל - תקא 110

באהבתה השגה תמיד כי מרוב אהבת התורה והדבקות בה ישגה בדברי העוה"ז עכ"ל הקדוש והמתוק. וזהו כוונת רש"י על ויעש בן אהרן להגיד שזכו של אהרן שלא שינה פ"י הגם שבדלתי היה אהרן ערוד צשכלו ומוחו לכיין כוונות וסודות עליונים הראויין למורה זאת כנודע אפילו הכי היה יכול לכיין ג"כ בגשמי ולא שינה והיה קושר הגשמי ברוחני, וזהו פלא גדול ששיבתה התורה הקדושה ודו"ק.

L

איתא בפירש"י וז"ל לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמכם בחנוכה לא הוא ולא שזעו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלכם שאתה מדליק ומטיב את הנרות עכ"ל. והנה להבין התייחסות העצת הנרות לחנוכה הנשיאים י"ל ע"ד הידוע כי הקמת המשכן רומז להקמת צחי מלכות שכינה הקדושה, והמורה ג"כ רומזת לצחי מל' שכינה הקדושה כנודע מסוד שצעת הנרות. והנה ידוע שצחי מל' לית לה מגרמה כלום והיא צחי ירח צחי לצנה דלית לה אור מלך עלמה רק מה שמקבלת מהשמש היינו תפארת הנקי שמש כנודע, וזהו סוד מאמרו ז"ל (צ"ב ע"ה). פני משה כפני חמה. פני יחושע כפני לצנה נמלא שמש הוא צחי משפיע צחי שמש, וזהו שנאמר במורה זו שכינה העצת הנרות ברומז לצחי מל' כאשר אור ה' את משה דיוקא וד"ל.

קח את הלויים. י"ל עד"ז דהנה ידוע א דארבעת שמות הקדושים ע"ב ס"ג מ"ה צ"ן המה נגד ד' העולמות אלינות צריחה ילירה עשיה ונמלא דשם ס"ג הוא צבירחה עולם הצנינה ושם מ"ה הוא צילירה שהוא צ"י קלוות כנודע, ושני שמות הללו ס"ג ומ"ה המה בגימ' ק"ח ועיקר המתקת הדינים תלוי בשני שמות הללו כי אין הדינים נמתקין אלא בשרשן כנודע ב. וזהו קח את פ"י קח רומז לשני שמות ס"ג ומ"ה

שכמה בגימ' ק"ח, את רומז ג"כ לשני שמות הללו כי א"ת הוא ר"ת אלותיות תיבות ושם ס"ג הוא בלותיות ושם מ"ה הוא בתיבות כי מלינו שהיא תיבה שלימה ע"ד הכתוב (שמות עז, ז) ונחנו מה וכיוצא אבל ס"ג לא מלינו כל כך שיהא תיבה שלמה, לוי"ם בגימ' אלהי"ם ורומז לדינים. וזהו קח את הלויים ורומז להמתקת הדינים הנעשה ע"י שני שמות שהם ס"ג ומ"ה הנרמזין בתיבת קח את כנ"ל. וזהו כוונת רש"י ז"ל צמה שכתב על קח את הלויים קחם בדברים כי בדיבור יש אלותיות ותיבות וד"ל. גם תיבת לויים הוא כפשוטו מלשון הכתוב (בראשית כט, לד) ילדה אישי שהוא לשון דבקות והתחברות ורומז שיעקר ההמתקה מתגולץ מכה דבקות ואחדות והתחברות ללדיקים והתחברות זה עם זה כנודע וד"ל.

ובי"ום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות ובערב יחיה על המשכן כמראה אש עד בוקר בן יהיה תמיד הענן יכסו ומראה אש לילה. להבין זה י"ל עד"ז דהנה איתא בזוה"ק בפסוק זה (קנג:) וז"ל רבי חייא פתח פזר נתן לאציונים (תכלים קיב, ע) מאי פזר כד"א (משלי יא, כד) יש מפזר ונוסף עוד יכול פזור בעלמא קמ"ל פזר נתן לאציונים כיון דיהיב למסכני האי פזורה יאות וכו', הכי מצעי ליה יש מפזר ויוסף עוד מאי ונוסף אלא הכוה אחר דשרי ציה מיתה הוא גריס ליה דיתוסף מחיים דלעילא לאוספא ליה עכ"ל יע"ש. ועוד י"ל ונוסף עוד והיינו חילגא דחיי גופא מתגדל ומתרבה ונתוסף ביתר שאת ועוז באמלעות הלדקה שפזר ונתן לאציונים. ועוד י"ל לפי דרכינו עד"ז דהנה ידוע ומצוהר אללינו כ"פ ג שכנסת ישראל היא משכן ומקדש להשקפת הקדושה ע"ד הכתוב (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם צחוכו לא לאמר אלא צחוכס ד וע"ד הכי (ירמיהו ז, ד) היכל ה'

(א) ע"י ע"ח היכל אבי"ע ש' דרושי אבי"ע פ"ד. (ב) ע"י ש"ג פ"א. (ג) ע"י פ' תרימה ד"ה ככל. ואתחנן ד"ה וצדקה. (ד) ע"י של"ה מס' תענית ד"ה מענין העבודה.

תרגום יונתן

מלאכי ב

תלג

מחוכא: וארי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה →
 יבקשו מפיהו כי מלאך יהוה צבאות
 הוא: ואתם סרתם מן הדרך הכשלתם
 רבים בתורה שחתם ברית הלוי אמר
 יהוה צבאות: וגם אני נתתי אתכם
 נבזים ושפלים לכל העם כפי אשר

בסירין וחסלשין לכל עמא כמא דליתכון נמרין ית אורחן דתקנו קדמי ונסבין אפין
 רש"י

שנאמר (שמות לג טו) ויאספו אליו כל בני לוי: (ז) כי מורה יבקשו מפיהו. שכבר דבר זה מסור להם יורו משפטיך ליעקב (דברים לג ט): כי מלאך. שלוחו של שפתי כהן. עליהם מוטל לשמור דעת, למה שהרי

מצודת ציון

(ז) כי שפתי כהן. רוצה לומר הנה כל זה ראוי לכל כהן. כי שפתי כהן ראויים שישמרו את הדעת לדבר בה, ומהראוי הוא שכל בני ישראל יבקשו תורה מפיהו ושהוא ילמדם: כי מלאך. כי הוא (וכיים לג ח"ג) וללוי אמר וגו' יורו משפטיך ליעקב: (ח) ואתם סרתם מן הדרך הנזכר הראוי אל הכהנים: הכשלתם. לא די שלא השיבותם מעון, אלא שעוד הכשלתם רבים בדיני התורה: שיחתם ברית הלוי. מה שכרתי ברית עם אהרן ראש שבט הלוי לשרת בשמי ולכבדני, הנה אתם שיחתם אותו כי בזיתם אותי: (ט) וגם אני. רוצה לומר גם אני אשחית הברית, כי אתן אתכם נבזים ושפלים בעיני העם. וזהו היפוך החיים והשלום, כי חיי הבזיון לאדם נכבד לא יקרא חיים, ואין שלום בנפשו: כפי. כשיעור העון אשר אינכם וגו' כשיעור הזה יהיה לכם

רד"ק

(ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת. כי כן יאות לכל כהן, שישמרו שפתי דעת המצות והחקים להורותם בשפתי ישראל, כמו שאמר בתורה (ויקרא י יא) ולהורות את בני ישראל את כל החקים אשר דבר ה' אליהם ביד משה, ונאמר (דברים לג ט) יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך יבקשו ישראל תורה מפיהו: כי מלאך ה' צבאות הוא. כי הוא שליח האל יתברך להורות דברי האל לישראל. ותרגם יונתן ארי משמש קדם ה' צבאות הוא:

מדרשי חז"ל

(ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו'. רבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר [אלישע בן אבויה], והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו, אמר ר"ל: רבי מאיר קרא אשכח ודרש, הט אונך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי. לדעתם לא נאמר אלא לדעתי

(וכו). כי אתא רב דימי אמר: אמרי במערבא: רבי מאיר אכל תחלא ושדא שיחלא לברא. (תגיגה טו:).
 (ח) שחתם ברית הלוי. תנו רבנן: הכהנים והלויים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות ובבית המטבחים, אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן, ואם עושין כן חיללו, ועליהם הכתוב אומר שחתם ברית הלוי. (בכורות כו:).
 (ט) נתתי אתכם נבזים ושפלים לכל העם וגו'. אמר

והוא ידע את מקומו אלהים
 גנוו לחיי העולם הבא ואין כל
 כרה יודעת שנאמר והחכמה
 מאין תמצא ואי זה מקום בינה
 לא ידע אנוש ערכה ולא
 תמצא בארץ החיים תהום
 אמר לא בי היא יום אמר אין
 עמדי אברון ומות אמרו
 באונינו שמענו שמעך. אף
 יהושע היה יושב ומצטער על
 משה [שלא ידע היכן הוא]
 עד שאמר לו הקב"ה יהושע
 למה אתה מצטער על משה
 משה עבדי מח:

ה רודף שלום כיצד מלמד
 שיהא אדם רודף שלום
 בישראל בין כל אחד ואחד
 כדרך שהיה אהרן רודף שלום
 בישראל בין כל אחד ואחד
 שנאמר סוד מרע ועשה טוב
 כקש שלום ורפהו. ר' שמעון
 כן אלעזר אמר אם יושב אדם
 כמקומו ושותק היאך רודף
 שלום בישראל בין כל א' וא'
 [אלא יצא ממקומו ויחזור
 בעולם] וירדף שלום
 בישראל שנאמר בקש שלום
 ורפהו. הא כיצד בקשהו
 ממקומך רפהו למקום אחר
 אף הקב"ה עשה שלום
 במרום ואיזה שלום עשה
 הקב"ה במרום שלא קרא
 עשה גבריאל עשה מיכאל
 עשה אוריאל עשה רפאל
 כדרך שבני אדם קורין עשהו
 ראובן עשהו שמעון עשהו
 לוי עשהו יהודה עשהו
 עשה כדרך שבני אדם עושים
 כיון שקרא לאחד מהם כאן
 לפניו ומתקנאין זה בזה אלא
 קרא גבריאל אחד מיכאל
 אחד כיון שקרא אחד הם באו
 לפניו ומשגרו לכל מקום
 שירצה ומנין שיראים זה את
 זה ומכבדין זה את זה וענותנין
 מבני אדם שבשעה שפותחין
 את פיהם ואומרים שיר זה

ציונים

ה עיין דרך ארץ זוטא פי'
 השלום. וגם ברפוס שקלאו

שנשטל את האבן ונתנו בתוך הקלע, וזורק ממקום
 למקום, ואין לה מקום על מה שתסמך - אף בן נשמתן
 של רשעים זוממות והולכות ושוטטות בעולם, ואין
 להם מקום על מה שייסמכו. אף יהושע היה יושב
 ומצטער על משה, עד שאמר לו הקדוש-ברוך-הוא:
 יהושע, למה אתה מצטער על משה - "משה עבדי
 מתי".

ה "רודף שלום" כיצד, מלמד שיהא אדם רודף שלום
 בישראל בין כל אחד ואחד. אם יושב אדם במקומו
 ושותק, היאך רודף שלום בישראל בין כל אחד ואחד;
 אלא יצא ממקומו ויחזור בעולם וירדף שלום בישראל,
 שנאמר (תהלים לד): "בקש שלום ורפהו". הא כיצד.
 "בקשהו - ממקומך, רפהו - למקום אחר. אף
 הקדוש-ברוך-הוא עשה שלום במרומו (איוב כה). ואיזה
 שלום עשה הקדוש-ברוך-הוא במרום, שלא קרא עשהו
 גבריאל, עשהו מיכאל, עשהו אוריאל, עשהו רפאל,
 כדרך שבני-אדם קורין עשהו ראובן, עשהו שמעון,
 עשהו לוי, עשהו יהודה; שאלמלי עשה כדרך שבני-
 אדם עושים - גי'ן שקרא לאחד מהם, באין לפניו
 ומתקנאין זה בזה. אלא קרא גבריאל אחד, מיכאל אחד
 - גי'ן שקרא אחד מהם, בא לפניו ומשגרו לכל מקום
 שירצה. ומנין שיראים זה את זה ומכבדין זה את זה →
 וענותנין מבני-אדם, שבשעה שפותחין את פיהם
 ואומרים שיר, זה אומר לחברו: פתח אתה, שאתה גדול
 ממני. וזה אומר לחברו: פתח אתה, שאתה גדול ממני.

עשויה כעין כף. (רש"י שם) זוממות. כמו בזממא דפרזלא, חבושות בבית הסודה. (רש"י שם)

ה ומתקנאין זה בזה. דאחד שהלך אם האחר יזכה לשרת והוא נסוג אחרו יש לו בוששה שהוא
 לא נבחר. (כסא רחמים) ומשגרו. ואין חברו יודע מזה כלום. (ב"י)

לא כדרך שבני
 גדול ממך. וזה
 אומרים: פתות
 פתחי את, שאת
 זה אל זה ואמ

ו "אוהב את ה
 את הבריות ולא
 באנשי דור הפלג
 הקדוש-ברוך-הו
 רוחות העולם. א
 את זה, אבדן ו
 העולם הבא, ש
 ותטאים לה ו
 ו"ותטאים" - זו
 "מאד" - שם
 ששונאין זה את
 הנה ומן העולל

ו "ומקרבן לת
 את הבריות ומכ
 אברהם אבינו כ
 השכינה. ולא אג
 (בראשית יב): "וי'
 אחיו ואת כל ר'
 בתרן"; והלוא כ

ו אנשי דור הפלג
 (ב"י) וחטאים זה
 (ע"י גמ' סנהדרין ק"ט
 ז מקפח. לשון כו

עז אבות דרבי נתן פרק יב

אומר לחבירו פתח אתה שאתה גדול ממני וזה אומר לחבירו פתח אתה שאתה גדול ממני לא כדרך שבני אדם עושין שזה אומר לחבירו אני גדול ממך וזה אומר לחבירו אני גדול ממך ו"א כמות כמות הן כח אחת אומרת לחברתה פתחו את שאת גדולה ממני שנאמר וקרא זה אל זה ואמר:

לא כדרך שבני-אדם עושין, שזה אומר לחבירו: אני גדול ממך. וזה אומר לחבירו: אני גדול ממך. ויש אומרים: פתות פתות הן, פת אחת אומרת לחברתה: פתחי אתי, שאת גדולה ממני. שנאמר (ישעיה ו'): "וקרא זה אל זה וזה וזו ואמר".

ו אוהב את הבריות כיצד מלמד שיהא אדם אוהב את הבריות ולא יהא שונא את הבריות שכן מצונו באנשי דור הפלגה שמתוך שאוהבין זה את זה לא רצה הקב"ה לאכזרן מן העולם אלא פורן בארבע רוחות העולם אבל אנשי סדום מתוך שהיו שונאים זה את זה אכזרן הקב"ה מן העוה"ו ומן העוה"ב שנא' ואנשי סדום רעים וחמאים לה' מאד וחמאים זה גילוי עריות לה' זה חילול ה'. מאד שמתכוונין וחוטאים. הא למדת מתוך ששונאין זה את זה אכזרן הקב"ה מן העולם הוה ומן העולם הבא:

ו "אוהב את הבריות" פיצד, מלמד שיהא אדם אוהב את הבריות ולא יהא שונא את הבריות, שפן מצונו באנשי דור הפלגה, שמתוך שאוהבין זה את זה לא רצה הקדוש-ברוך-הוא לאכזרן מן העולם, אלא פזרן בארבע רוחות העולם. אבל אנשי סדם, מתוך שהיו שונאים זה את זה, אכזרן הקדוש-ברוך-הוא מן העולם הזה ומן העולם הבא, שנאמר (בראשית יג): "ואנשי סדם רעים ו'חמאים' לה' מאד". "רעים" - בפשיכות דמים, ו'חמאים' - זה גילוי עריות, "לה'" - זה עבודה-זרה, "מאד" - שמתכוונין וחוטאים. הא למדת: מתוך ששונאין זה את זה, אכזרן הקדוש-ברוך-הוא מן העולם הזה ומן העולם הבא.

ז ומקרבן לתורה כיצד מלמד שיהא אדם מקפח את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה כדרך שהיה אברהם אבינו מקפח את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה [ולא אברהם לבד עשה אלא אף שרה שנא'] ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן והלא כל באי עולם אינם יכולים לבראות אפילו

ז "ומקרבן לתורה" פיצד, מלמד שיהא אדם מקפח את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה, כדרך שהיה אברהם אבינו מקפח את הבריות ומכניסן תחת כנפי השכינה. ולא אברהם לבד עשה, אלא אף שרה, שנאמר (בראשית יב): "ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן"; והלא כל באי עולם אינם יכולים לבראות אפילו

ציונים
שם גרס ממקומך ולא במקומך.
ו עיין לקמן לו-א, ועיי' סנהדרין קט. וכן בנוס' הגר"א על השי"ס נדרש באופן אחר.

ו אנשי דור הפלגה שמתוך שאוהבין. כדכתיב ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. (ב"י) וחמאים זה גילוי עריות. רכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים. (עיי' גמ' סנהדרין ק"ט.)
ז מקפח. לשון כריתה וחיתוך שמחתך את הבריות מתאות העולם הזה (ב"א) ו"מ לשון

השם שם השריית השכינה עכ"ד. ולפי זה לעמיד לזא שהשם יקרא כחתיבתו בכל מקום, יהי גם השריית השכינה בכל מקום. וזו ושכנתי בחוקך, שלא לזד במקום

המקדש תהי' השריית השכינה, שלא גם בחוקך בכל מקומות מושבותיכם, והטעם לזה נאום ה', שאז יהי' ראשין להזכיר השם בכל מקום.

מלאכי

ב'

ת) [פסוק ז] בי שפתי כהן ישמרו דעת ומורה יבקשו מפיה' כי מלאך ה' נבאות הוא. י"ל הדמיון למלאך, דבאבות דרבי נתן (פרק י"ג) אמרו, מלאכים בשעה שפותחין את פיהם לומר שירה, זה אומר לחזירו פתח אתה שאתה גדול ממני, וזה אומר לחזירו אתה גדול ממני, לא כדרך בני אדם שזה אומר לחזירו אני גדול ממך וזה אומר וגו'. וזו אם דומה הרב למלאך שאומר לחזירו אתה גדול ממני ודומה למלאך שאין מתגאה, אז ראוי לבקש תורה מפיו, ואם לאו אל יבקשו תורה מפיו.

דרכיו, אז ידע שהוא משורש נשמחו, וראוי לו ללמוד אלל רב זה, ואם נדמה לו שיש לפקפק על הרב, וחכו"ל אמרו (סנהדרין ק"י.) כל המהרהר אחרי רבו כאלו מהרהר אחר השכינה, יהי' לו זה לסימן שרצ זה אינו משורש נשמחו ואל ילמוד אללו. — וזו אם הרב דומה בעיני התלמיד למלאך ה' נבאות, אז יבקש תורה מפיו, ואם לאו יפנה ללמוד במקום אחר, כי זה לסימן שאין זה רבו המיוחד לו.

☆

או יאמר. על פי שאמרו באבות דרבי נתן (פרק י"ג) שמלאכים הם יותר ענוים מבני אדם, ומבואר באבות דרבי נתן (פרק י"ח) כשמפסו את רבי שמעון בן גמליאל ואת רבי ישמעאל ליהרג, הי' רבי שמעון בן גמליאל יושב ותוהה בדעתו, ואמר אי לנו שאנו נהרגין כמחללי שבחות וכעובדי עבודה זרה וכמגלי עריות וכשופכי דמים, אמר לו רבי ישמעאל שמה כשהיית יושב צהר הבית והי' כל אוכלסי ישראל יושבין לפניך, וזה דעתך עליך. — הרי כמה סכנה יש לדרוש צרבים שאם מתגאה חייב מיתה. לזה אמר שאל יבקשו דייקא, שיאמר להם תורה רק אם הוא עניו

☆

או יאמר. דאמרו חכו"ל (ע"ו י"ע.) לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ, כי נפש הרב עם תלמידיו יש להם שורש אחד, ועל ידי הרב יושפע שפע השגת התורה לתלמידיו, ולכך מסוגל ללמוד תורה אלל רב שהוא משורש נשמחו. — אמנם מניין ידע התלמיד שרצ הזה הוא משורש נשמחו, לכך נתן הכתוב סימן לזה, אם נדמה להתלמיד שהרב הוא לדיק בכל

← לְדָוִד: אֲרוֹמְמֶךָ יְהוָה כִּי דָלִיתָנִי וְלֹא־
שָׂמַחַת אֹיְבֵי לִי: גִּיהוָה אֱלֹהֵי שׁוֹעֲתֵי
אֲלֵיךָ וַתִּרְפְּאֵנִי: דִּיהוָה הָעֲלִית מִן־שָׂאוֹל

שִׁדְחָא עַל חֲנֻפַת פִּית
מִקְדָּשָׁא
ב אֲשַׁבְּחֶנְךָ יְיָ אֲרוֹם
אֲזַקְפֶּתְנִי וְלֹא אַחֲדִיתָא
בְּעַלֵי דְכָבִי עָלַי: ג

אֱלֹהֵי צְלִיתִי קְדָמְךָ וַאֲסַתְנִי: ד יְיָ אִסְקָתָא מִן שְׂאוֹל נַפְשִׁי קִמְתַּנִּי מִן לְמַחַת לְגוֹבָא: רש"י

(ב) אַרְוֹמְמֶךָ ה' כִּי דָלִיתָנִי. הַגְּנַהֲמִי: וְלֹא שְׂמַחַת אֹיְבֵי לִי. כְּמוֹ עַלֵי, שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים אֵין לְדָוִד חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְכִשְׂרָאוֹ שֶׁנִּשְׁעִלְנוּ נִפְחָמוּ

הַלְלָתוֹם לְאֲרוֹן, אִז יֵדְעוּ שֶׁמַּחֲלוֹ לוֹ הַקְּבִ"ה עַל אוֹתוֹ עוֹוֹן, וְנִהַפְּכוּ פָנָיו שׁוֹנְאֵי דָוִד כְּשׁוֹלֵי קְדִירָה: (ג) וַתִּרְפְּאֵנִי. הֵיאֵךְ סְלִיחַת עוֹוֹן, כְּמוֹ וְשֶׁב וּרְפָא לוֹ

מצודת דוד

חֲנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: (ב) דָּלִיתָנִי. רוֹמַמְתָּנִי בְּמֵה שְׁלַמְהָ בְּנֵי הַבַּיִת מִבַּת שֶׁבַע בְּנֵה הַמִּקְדָּשׁ, כִּי בִזְהָ יֵדְעוּ הַכֹּל אֲשֶׁר מַחֲלַת לִי עַל עוֹן דַּבַּת שֶׁבַע: אוֹיְבֵי. הַאוֹמְרִים עֲדִיין הָעוֹן הַזֶּה שְׁמוֹר בְּיָדִי: (ג) שׁוֹעֲתֵי. הַתְּחַלְלֵת עַל הָעוֹן הַזֶּה: וַתִּרְפְּאֵנִי. הוּא מַחֲלִית הָעוֹן שֶׁהוּא רְפוּאת הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן נֹאמַר וְשֶׁב וּרְפָא לוֹ (ישעיה ו י): (ד) הָעֲלִיתָ. הַצַּלְתָּנִי מִן הַמִּיתָה עַל יְדֵי מַחֲלִית הָעוֹן. מִירֵדִי. מִירֵדִיתִי אֶל הַבּוֹר. וְכַפַּל הַדְּבָר בְּמַלּוֹת שׁוֹנוֹת:

מצודת ציון

(ב) דָּלִיתָנִי. רוֹמַמְתָּנִי. כְּמוֹ דָּלוּ עֵינַי לְמִרְוֶה (ישעיה נא י): (ג) שׁוֹעֲתֵי. הַתְּחַלְלֵת עַל הָעוֹן הַזֶּה: וַתִּרְפְּאֵנִי. הוּא מַחֲלִית הָעוֹן שֶׁהוּא רְפוּאת הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן נֹאמַר וְשֶׁב וּרְפָא לוֹ (ישעיה ו י): (ד) הָעֲלִיתָ. הַצַּלְתָּנִי מִן הַמִּיתָה עַל יְדֵי מַחֲלִית הָעוֹן. מִירֵדִי. מִירֵדִיתִי אֶל הַבּוֹר. וְכַפַּל הַדְּבָר בְּמַלּוֹת שׁוֹנוֹת:

אבן עזרא

בְּנֵי יְבִנָּה הַבַּיִת אִז הַתְּאֹזֵר שְׂמַחָה תַּחַת אֲבָלוֹ כִּי בְּנֵי כְמוֹהוּ וְלֹא יִחַרְפוּהוּ הָאוֹיֵב, וְאָמַר כִּי יִגּוֹן הַנֶּפֶשׁ נִמְשַׁל לְחֹלוֹי הַגּוֹן וְיִוְתֵר קֶשֶׁה, כְּדֶרֶךְ רוּחַ אִישׁ יִכְלַכֵּל מַחֲלָהוּ (משלי יח יז): (ב) אַרְוֹמְמֶךָ. כִּנְגֵד דְּלִיתָנִי, כְּפִי מַחֲשַׁבְתִּי שֶׁהוּא מֵת. וְטַעַם וְלֹא שְׂמַחַת כְּכַתוּב בְּמִזְמוֹר (לִקְמָן מֵא א) אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל דָּל, כִּי דֶרֶךְ אֶחָד לְשִׁנְיָהֶם: (ג) ה'. טַעַם שׁוֹעֲתֵי אֲלֵיךָ לְבֹדֶךָ, וְלֹא לְרוּפֵא וַתִּרְפְּאֵנִי: (ד) ה'. הַטַּעַם כְּמַעַט יֵרֵד אֶל הַקֶּבֶר, וּמִצְאָנוּ

זֶה הַמִּזְמוֹר בְּחֲנוּכַת הַבַּיִת הָרֵאשׁוֹן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּחֲנוּכַת הַבַּיִת הַשֵּׁנִי אוֹ הַשְּׁלִישִׁי כִּי דִמָּה יְמֵי הַגְּלוּת לְיְמֵי הַחֹלוֹי כְּאֲשֶׁר אִפְרָשׁ. וְהַקְּרוֹב אֵלַי כִּי זֶה הַמִּזְמוֹר חִבְרוּ בְּחֲנוּכַת בֵּיתוֹ בֵּית אֲרוֹזִים כִּי הַכְּתוּב לֹא הִזְכִּיר בֵּית הַשֵּׁם, וְכְמוֹהוּ עוֹר וּפְסָה לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת (ש"ב ה ח) כְּאֲשֶׁר פִּירְשְׁתִּי בְּמִקְוֹמוֹ, וְאוֹתוֹ הַזְּמַן חָלָה דָוִד וַיְחִי מַחֲלִיו. וְאָמַר רַבִּי מִשֶּׁהָ כִּי דָוִד הַתְּאֵבֵל כְּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ נִתַּן כִּי הוּא לֹא יִבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם (ש"ב ז ה), וְכִאֲשֶׁר אָמַר לוֹ כִּי שְׁלַמְהָ

רד"ק

שִׁיזְכֹּר בּוֹ סְלִיחַת חֲטָאיו שֶׁהוּא רְפוּאָה לְנַפְשׁוֹ, כִּי בִזְהָ הָעֵנִין נוֹדַע הַסְּלִיחָה לְכָל אָדָם: (ב) אַרְוֹמְמֶךָ. שְׂטַבְעַתִּי בְּכוֹר הַחֲטָא וְאַתָּה הָעֲלִיתָנִי מִמֶּנּוּ: וְלֹא שְׂמַחַת אוֹיְבֵי לִי. שֶׁאִם לֹא סְלַחַת לִי הֵייתָ מִשְׂמַח אוֹתָם בְּעַבְרוֹי: (ג) שׁוֹעֲתֵי. שֶׁתְּסַלַּח לִי, וְכֵן עֲשִׂיתָ, וְזֶהוּ וַתִּרְפְּאֵנִי שְׂרַפְּאת אוֹתִי מִמִּדְּוָה הַנֶּפֶשׁ, כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁהִעַנְשְׁתָּנִי בְּעוֹלָם הַזֶּה הַכֹּל הוּא טוֹב בְּעֵינַי, כִּיֹּן שְׂרַפְּאת נַפְשִׁי שֶׁלֹּא אֲרַד לְגִיהֵנָם: (ד) שְׂאוֹל וְכוּר. פִּירוּשׁ גִּיהֵנָם הוּא מִשְׁפַּט הַרְשָׁעִים:

שִׁיאֲמַרוּהוּ בְּחֲנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּזְהָ הַמִּזְמוֹר זָכַר הַבַּיִת, הַזְּכִיר בּוֹ סְלִיחַת פְּשָׁעָיו, שֶׁהֵיוּ חֲרוּשְׁבִים אוֹיְבָיו שֶׁלֹּא תִקְיִים לוֹ הַמְּלוּכָה וְלִזְרַעוֹ אַחֲרָיו לְעוֹנֵשׁ אוֹתוֹ עוֹן. וְלֹא הָיוּ מֵאֲמִינִים כִּי הַבֶּן שִׁיּוּלֵד לוֹ מֵאוֹתָהּ הָאִשָּׁה, יִהְיֶה מֶלֶךְ וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְה' שִׁיְהִי מִקוֹם סְלִיחָה וְכִפְרָה. וְכִיֹּן שֶׁהַמְּלִיךְ שְׁלַמְהָ וּרְאוּ כִּי הַצְּלִיחַת הַדְּבָר, הַכִּיּוֹר כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי מֵה' הִיא מַלְכוּת שְׁלַמְהָ, וְהוּא נוֹלֵד לוֹ מֵאוֹתָהּ אִשָּׁה יֵדְעוּ בְּאֵמֶת כִּי נִמְחַל לְדָוִד אוֹתוֹ עוֹן לְגַמְרִי, וְזֶהוּ לְדָוִד

מדרשי חז"ל

אַרְוֹמְמֶךָ ה' כִּי דְלִיתָנִי וְלֹא שְׂמַחַת אוֹיְבֵי לִי. (בְּכוֹרִים פ"ג ח"ד). אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעוֹדוֹת, אֲלֵא בְּמֶלֶךְ וְנִבְיָא וְאוֹרִים וְתוֹנִים וְסַנְהֶדְרִין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד וּבִשְׁנֵי תוֹדוֹת וּבְשִׁיר. תְּנוּ רַבָּנָן: שִׁיר שֶׁל תוֹדָה כְּכַנּוֹרוֹת וּבִנְכַלִּים וּבְצִלְצִלִים עַל כָּל פִּינָה וּפִינָה וְעַל כָּל אַבְן גְּדוּלָה שְׁכִירוּשָׁלַיִם וְאוֹמַר אַרְוֹמְמֶךָ ה' כִּי דְלִיתָנִי וְכוּר. וְשִׁיר שֶׁל פְּגָעִים יוֹשֵׁב בְּסַחַר עֲלִיוֹן. (שְׁבוּעוֹת טו:).

שְׂנֵאמַר: מִזְמוֹר שִׁיר חֲנוּכַת הַבַּיִת לְדָוִד. דְּבַר אַחַר, מִזְמוֹר שִׁיר לְפִי שְׁשֵׁתִי פַעֲמִים נִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֶחָד בְּנֵה שְׁלַמְהָ וְאַחַד בְּנֵה עֲזָרָא, לְכֵן מִזְמוֹר עַל הָאֶחָד וְשִׁיר עַל הַשֵּׁנִי. (יְלִקוּ"שׁ). (ב) אַרְוֹמְמֶךָ ה' וְכוּר. כִּיֹּצֵד מְעַלִּין אֶת הַבִּיכּוֹרִים, הַחֲלִיל מִכָּה לְפָנֵיהֶם עַד שֶׁמִּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת הַגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת אֲפִילוֹ אֲגָרִיפֶס הַמֶּלֶךְ נוֹטֵל הַסֵּל עַל כַּתְּפוֹ וְנִכְנַס עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְעֹזֵרָה. הַגִּיעַ לְעֹזֵרָה וְדִבְרוּ הַלּוֹיִם בְּשִׁיר

הַשְּׂבָחוּ קְדָם יְיָ חֲסִידָיו
וְאוֹרוֹ אֲדַבְּרוּת קְדָשִׁיהָ:
וּמִטּוֹל דְּשַׁעְתָּא רִגְוִיָּה
הָיִי עֲלֵמָא בְּרַעוּתִיהָ
טַבָּא בְּרַמְשָׁא מְבִית
בְּבִכּוּתָא וְלַצְּפָרָא מְקִים
בְּתַשְׁבְּחָתָא: וְאַנָּא

(ישעיה ו י): (ד) מִיּוֹרְדֵי בּוֹר
שֶׁלֹּא אֲרַד לְגִיהֵנָם: (ה) זְמִירוֹ
שְׁעָשָׂה לִי, כִּי יִכּוֹלִים אֲחַס לָהּ
וְאֲפִילוֹ אֲחַס שְׁרוּים צִלְעַר אֶל
קָטָן צִלְפּוֹ: חִיִּים בְּרַצְוִנוֹ
נִהְלָוְתוֹ וְנִהְפִיִּקוּ: (ז"ב) וְאַנָּא
בְּשִׁלּוּמֵי הַיָּמִים מוֹשֵׁב לֹא אָמַר
הַדְּבָר נִרְשָׁוְתִי כִּי אֲסֵךְ נִרְשָׁוְתוֹ
הַעֲמִיד אֶת הַרְרִי, אֶת גְּדוּלָּה

(ח) זְמִירוֹ וְכוּר. בְּרַאוּתְכֶם גּוֹדֵל חַן
רָגַע חָרָה עָלַי בְּאִפּוֹ: חִיִּים בּוֹ
הַבְּטִיחְתִּי חִיִּים: בְּעַרְבֵי רוּצָה

מִיּוֹרְדֵי בּוֹר שְׁלֵם, כְּמוֹ תַּחַת בּוֹ
(ה) זְמִירוֹ. בְּעַבּוֹר הַיָּם דָּוִד ח
חֲסִידֶיךָ (עֲלֵי טו י) חֲסִידֵי דָוִד
הַחֲסִידִים שֶׁאִם קָרָה לָהֶם כְּאֵשׁ
(ו) כִּי. טַעַם חִיִּים אֲרוּכִים, כִּי

מִיּוֹרְדֵי בּוֹר. כְּתִיב בּוֹי"ו כִּי
בּוֹר: חִיִּיתָנִי. רוּצָה לִזְמַר הַבְּדִי
בְּקַמְ"ץ. וְהוּא מְקוֹר, וְנִמְשַׁךְ הַז'
תַּחַת רַדְפֵי טוֹב (לִקְמָן לֵא כ"א):
וְצִדִיקִים רְאוּם לִזְמַר וְלַהוֹדוֹת
לְשָׁבִים אֵלָיו שֶׁלֹּא יֵאבֵד חֲחֵךְ
אֲפִילוֹ יִהְיֶה חֲחֵטָא גְּדוּל: וְהוּ
וְהוֹדוּ לְשִׁמּוֹ, כִּי שְׁמוֹ הוּא זָכַר
כִּי אֲמִיתָת עֲצָמוֹ לֹא יֵדְעוּ:

(י) כִּי רָגַע בְּאִפּוֹ. מִי אֵיכָא רִיתְחָא
אֵין, דְּהֵנִיא: וְאֵל זוּעַם כְּכָל יוֹם.
רָגַע אֶחָד מִחֲמַשְׁת רְבוּא וְשְׁמוֹנוֹ
וְשְׁמוֹנִים וְשְׁמוֹנֶה בְּשַׁעָה וְזוֹ הֵיאֵר
לְכוּן אוֹתָהּ שַׁעָה חוּץ מִבְּלַעַם ו

שהיא מ' יום מהתחלת התורה (לד) עד זה היום, שהוא גמר קבלת התורה, וזה נקרא שבת שבתון. ואחר כך נרמו השבת באות ו' שהוא יום השביעי. ואחר כך ה' ב' שהם ימי החול שקורין בהם. - "ומפז" הוא"ו הם ימי פסקה, שאין שבעה בלא שבת, ובו קורין בלא"ה. המ' על מתן תורה, וגם ניתנה למ' יום (לד). הפ' מרמו על פורים. הז' הם ימי סוכות, ושבת אינו נמנה, כמו שכתבתי בפסוק. וכן נכלל בזה חנוכה, שגם זה שבעה ימים בלא שבת. "רצ" הר' הוא ר"ה וראשי חדשים. והצ' מרמו, שב' אחרונים (לד) כל אחד כולל ב' זמנים, הז' [כולל] סוכות וחנוכה, והר' כולל ראש השנה וראשי חדשים, משא"כ אותיות הראשונים כל אחד נאמר רק על זמן אחד. - ואלו הימים מתוקים כדבש שכולם נקבעו על ימי ישועה ושמחה וכפרה. - אבל יש עוד קריאה צמענית לצור על כל צרה שלא תבא, וזה לא חשוב, והלואי לא אירעו, ואינו חשוב רק ימים המתוקים ולא ימי צרה ולוקה.

כ"ט

תמט) [פסוק י"א] ד' עו לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. י"ל על ידי שהי' הארון מהלך עמו למלחמה ונעשו בו נסים ונפלאות

שנפל פחד ואימה על כל האומות להלחם עם ישראל, [על ידי זה הי' צנ"י שרויים בשלום] כדכתיב שמואל א' (ד' ט') שאמרו אזי לנו מי יצילנו מיד האלקים האדירים האלה, וכתיב שם (ה' י"א) היתה מהומת מות בכל העיר. ומבואר בירושלמי שקלים (פ"ו ה"א) שאוחזו ארון שיצא עמהן למלחמה, הי' שצרי לוחות מונחים בו.

והנה תיבת בשל"ם [חסר וא"ו], נוטריקון שצרי לוחות מונחים בו. ויומתק שעל ידי זה הי' שרויים בשלום, לפי שנפל פחד הארון על האומות. - ואתי שפיר הסמיכות ה' עו לעמו יתן, שזה התורה (זמנים קט"ו). דהיינו הלוחות, ועל ידי זה יברך את עמו בשלום.

ל'

א תן) [פסוק ב'] ארוממך ה' כי דלימני ולא שמחת אויבי לי. י"ל שקאי על לימוד התורה, שאמרו חז"ל (ע"י עירובין י"ג:) שמי שהוא שפל וענו בעיני עצמו זוכה לכוון כהלכה, וזה הטעם שהלכה כצ"ה לפי שהי' ענוים. - ולפי זה יפורש [תיבת] דלימני בשמי אופנים, האחד מלשון דל שהוא נכנע, והשני מלשון דלה דלה לנו. ודרך הדולה, כל עוד שמשפיל הקנה המוטיאה את המים, כן מתרבים המים הבאים, כן הוא [בתורה] על ידי דלותו

ששהה משה בהר ארבעים יום לקבלו. (לד) היינו הימים שמרומזים באות ד' מסוף תיבת ומפ"ז ובאות ר' מתחילת תיבת ר"ב.

(לד) היינו קבלת לוחות שניות, שבר"ח אלול אמר הקב"ה למשה פסל לך, ונתנו לאחד מ"ם יום ביום כיפור. (לד) היינו הלוחות הראשונות,

החל"ל ר' שאול קראן זצ"ל

מחת
י על
באות
פ עין
תיבת
מדגנ
י על
הק'
פה!
אחד
בשום
שראל
איזה
קלף,
תיבת
מזהב
משכן
זנדבו
זבתם
אמר
נגלה
זבאר
תבתי
שבעל
ק כל
ז.
זורים

ושפלותו (ל'), ודוד הוא הקטן נמרומם על כל ישראל. — והסמך לזה ולא שמחה אויבי לי, שהוא על דרך תפלת ר' נחמיה בן הקנה (נרכסו כ"ח): שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בני חבירי, ולא אויבי ישמחו, אם ח"ו נכשל בדבר הלכה.

ל

ל"ג

תנא) [פסוק י"א] **עצת ה'** לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור. ונריך ציבור מאי החילוק בין עצת ובין מחשבות. — וגם מאי החילוק בין לעולם ובין דור ודור. י"ל דבספר קדושת לוי דרוש לשבעות (ד"ה בשו"ע) תירץ קושית המג"א (ריש סימן תנ"ד), איך אנו אומרים בששי בסיון זמן מתן תורתנו, הא קייל"ן (שנה פ"ו). כר' יוסי [שס"ל שצו] סיון ניחנה התורה], ואם כן ה"י מתן תורה צו' בסיון, וכתב כיון שצדעת הקב"ה ה"י ליתן תורה בששה בסיון, והקב"ה ה"י מוכן ליתן התורה, וישראל ה"י מוכנין לקבל, נפסק בששה בסיון הזוהמא, ומחשבת הקב"ה עשה רושם לדורות שמתגלין ממיד אורות החורה בכל שנה בששה בסיון, אלא שגם צו' בסיון לפי שאז ה"י מתן תורה בפועל, מתגלה הארה ושמחה לדורות, ומהאי טעמא אסרו חג של שבועות קדוש יומר מאסרו חג של שאר מועדות עכ"ד.

(לז) זוכה לדלות ולשאוב לעצמו הרבה לזכות לכיין הלכה לאמיתה.
(לח) ומיושב קושיתו מה ההבדל בין לעולם

והנה במסכת שבת (דף פ"ח.) דרשו חכמי"ל למה נאמר בראשית הבריאה יום הששי בזה"א, לפי שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית, שאם יקבלו ישראל בששה בסיון התורה יתקיים העולם, ואם לאו יחזור העולם למהו וזהו. והמוס' בע"ז (דף ג. ד"ה ביום הששי) הקשו, למ"ד בשבעה בסיון ניחנה התורה, מאי דריש בזה"א הנ"ל, ומירצו במירוץ השני שראוי ה"י ליתן בששה, אלא שמהה הוסיף יום אחד מדעמו. וכתב הל"ח (פסחים ס"ח: ד"ה הכל מודים) בששי נתקיים העולם על המחשבה שהיתה ראוי ליתן בו, והוא כעין הקדושת לוי שהבאתי.

ולפי זה יומחק עצת ה' לעולם תעמוד, אם נתן ענה שהוא כדיבור, אי אפשר להשמות אפי' לפי שעה, ואי אפשר להוסיף על זה, כעין דכתיב בקהלת (י' י"ד) כל אשר יעשה האלקים הוא יהי לעולם עליו אין להוסיף, — אבל מחשבות לבו, אפשר לשנות לפי שעה, אבל לדורות מתגלין האורות כמו מחשבתו ית', כדברי הקדושת לוי, וזו לדור ודור מתקיים מחשבתו ית'. (לח) — וסמך לזה שזה הכתוב קאי על מתן תורה, לפי שחיבת עצת עם סוף הפסוק דור, האות האחרון הוא רי"ש, וצירוף עם עצת הוא עצרת.

לבין דור ודור, כי לעולם כולל הכל גם לפי שעה, אבל לדור ודור יכול להשתמע שאינו לפי שעה אלא לדורות.

תנב) רוב הן. (שעי) והתנן דיק (י"ז). ו"ל וכבר נטיו להם (ד' גס) ופקו וכתב שזוכ החיי ורענ וזו לשתי תורכי שאו ח"ו שלוכ טוב